

BOSANSKA KAFANA
**Miris
dunja**

cvjećara
AGAVA

AGAVA

Šetnja Sarajevom i okolinom

ŠETNJA SARAJEVOM I OKOLINOM

Lonely Planet, najveći svjetski turistički nakladnik i TV producent, proglasio je Sarajevo jednom od 10 najpoželjnijih svjetskih turističkih destinacija za 2010. godinu.

SARAJEVO KROZ HISTORIJU

Prema predaji, u najstarije doba, u vrijeme Bosanskog kraljevstva, prije nego što su Osmanlije osvojili Bosnu, Sarajevo se zvalo Zlatni do: «... toliko je bilo lijepo i bogato». I danas u Sarajevu, podno planine Trebević, jedno brdo nosi naziv Zlatište, gdje se po legendi nekada kopalo zlato...

A blago ovdje doista i postoji. Ime mu je Sarajevo – sa svojim uvijek ljubaznim stanovnicima, s raznovrsnošću arhitekture, kulture i tradicije, jela i načina odijevanja, nastalih pod brojnim utjecajima Istoka i Zapada, baš onako kako su se ovdje kroz historiju smjenjivali osvajači, donoseći svoje običaje, navike, kulture i religije. Učinili su tako Sarajevo malim Je-

rusalemom, domom triju velikih monoteističkih religija: islama, kršćanstva i judaizma, s desecima džamija, katoličkih i pravoslavnih crkava i sinagoga, smještenih na prostoru od svega nekoliko stotina metara kvadratnih. Usto, Sarajevo ima jednu osobitost koju nema ni sam Jerusalem:

Samo u Sarajevu, i nigdje više na planeti Zemlji, na površini od jednog kilometra, svake 32 godine (to se dogodilo u 2008/2009. godini) susretnu se u jednom mjesecu muslimanski Kurban-bajram, jevrejska Hanuka, katolički Božić, Nova hidžretska godina, Nova godina po gregorijanskom kalendaru, pravoslavni Božić i Nova godina po julijanskom kalendaru. To su blagdani najpoznatijih svjetskih religija u jednom mjesecu, u jednoj zemlji, čak u jednom danu...

Upravo u Sarajevu nalazi se najpoznatije neolitsko prahistorijsko nalazište na teritoriji Balkana – butmirska kultura, koja je ovdje bila prisutna između 2400. i 2000. godine prije nove ere. Pored čuvene „butmirske kulture“, u Sarajevu su svoje tragove ostavila i ilirska plemena iz bronzanog i željeznog doba – iskopine naselja na Soukbanaru, Debelom brdu, Zlatištu i u Kotorcu. Nakon dugotrajnih rimsko-ilirskih ratova i neuspjeha Batonovog ustanka protiv Rima, ova se carevina zadugo naseljava na prostorima današnje Bosne i Hercegovine, te tragove rimske antičke kulture nalazimo u naselju Ilidža, gdje su postojale termalne banje s toplom vodom u objektima za liječenje, ali i u raskošnim vilama za stanovanje. Do danas su sačuvani samo dijelovi temelja zgrada i nekoliko prelijepih podnih mozaika, kao i na teritoriju današnjeg najužeg centra grada, između Koševskog potoka i potoka Sušice, uz rijeku Miljacku. Iz slavenskog srednjovjekovlja baštinitimo stečke, od kojih je nekolicina poredana uz obalu rijeke Miljacke na Skenderiji, ispred Zemaljskog muzeja, te na proplancima planine Bjelašnice.

Grad Sarajevo nije dijelio sudbinu moćne srednjovjekovne Kraljevine Bosne, koja je u 14. i 15. stoljeću, u slavno vrijeme samostalnosti i velike ekonomske i političke moći, zaposjedala i dobar dio susjedne Hrvatske i Srbije, kao i jadranskog primorja i otoka. Temelje Sarajevu, glavnom gradu Bosne i Hercegovine, postavili su 1462. godine Osmanlije, tokom osvajачkih pohoda, koji će u Bosni ostati narednih 415 godina. Događivali su i razvijali Sarajevo toliko brzo i toliko izdašno da je već u 16. stoljeću bilo jedan od najvećih, najbogatijih i najljepših gradova Osmanlijskog carstva, koje se rasprostiralo na tri kontinenta, i koje je u to vrijeme bilo najveće carstvo na svijetu. Kako su Sarajevo

gradili osvajači sa Istoka, ono je poprimalo i konture orijentalnoga grada, koje u svome historijskom jezgru nije izgubilo ni do današnjih dana, mada su u to vrijeme u Sarajevu građene i crkve, dvije pravoslavne i jedna katolička, te dvije sinagoge, u pripadajućim stilovima.

Slabljenjem Osmanlijskog carstva Bosna biva prepuštena okupaciji i aneksiji od Austro-Ugarske monarhije, pod čijom vlašću je bila od 1878. do 1918. godine. Prisustvo srednjoevropske kulture i arhitekture vidljivo je i danas u centru grada, u građevinama podizanim u više zapadnoevropskih arhitektonskih stilova, na stambenim zgradama, vilama i palačama, na crkvama i samostanima, na upravnim i zgradama poslovne namjene. To je bio period industrijalizacije, razvoja, društvenih promjena i obrazovanja.

Zatim slijedi period Bosne i Hercegovine u sastavu Kraljevine Jugoslavije (1919-1941), potom Nezavisne države Hrvatske (1941-1945), te socijalističke Jugoslavije (1945-1991). Republika Bosna i Hercegovina je samostalnost ponovo dobila 1992. godine, kada počinje i najduža opsada jednoga grada u modernoj historiji ratovanja u trajanju od 1.425 dana (1992-1995). Sarajevo je, uz sve to, poznato i kao grad u kojem je izvršen atentat na prestolonasljednika Austro-Ugarske monarhije Franju Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju Hohenberg, što je bio neposredan povod za početak Prvog svjetskog rata.

Ali Sarajevo nije poznato samo po ratovima i osvajačima. Ovdje je održana i jedna sjajna olimpijada, tačnije XIV zimske olimpijske igre, godine 1984.

VUČKO

ŠETNJA KROZ HISTORIJSKU JEZGRU GRADA

Baščaršija

Nastanak Baščaršije (tur. glavna čaršija) vezuje se za Isa-bega Ishakovića, osnivača Sarajeva, koji je gradio zadužbine na objema stranama rijeke Miljacke već polovinom 15. stoljeća, zatim za najvećeg sarajevskog dobrotvora Gazi Husrev-bega i njegova impozantna djela, kao i pojedine carske namjesnike i bogatije građane Sarajeva koji su izgradili veći broj objekata kao svoje zadužbine.

Grad sa Carstvom u usponu brzo je rastao, pa je sarajevska Čaršija u potpunosti izgrađena do kraja 16. stoljeća, kad Sarajevo doživljava najveći procvat. U to vrijeme u Čaršiji postoji 80 vrsta zanata, organiziranih u esnafa. Grade se i objekti opće upotrebe: džamije, bezistani, hanovi i karavan-saraji, hamami, vjerske škole i tekije, daire, česme, šadrvani...

Krajem 16. stoljeća, uz Istanbul, Solun, Jedrene i Atinu, Sarajevo postaje jedan od pet najvećih gradova na Balkanu. U Sarajevo se dolazi i iz njega odlazi radi velikih trgovačkih i državnih poslova. Sarajevo postaje grad bogatih i moćnih ljudi. Bogatstvo pojedinih trgovaca mjerilo se dužinom njihovih karavana. Kako kaže predaja, kad bi ulazili njihovi

karavani, čelni ljudi karavana su se već odmarali u gradu dok su posljednji još bili koji kilometar dalje, na najistočnijoj kapiji grada, Kozijoj ćupriji.

Nismo bez razloga odlučili da u obilazak Sarajeva krenemo od Sebilja, jednog od zaštitnih znakova Sarajeva, od jedne česme koja, kao i sve česme, omogućuje prolaznicima da utaže žeđ, da se u vrećim ljetnim danima okrijepe i umiju, u ovom slučaju neopisivo slatkom i hladnom sarajevskom vodom. Zbog toga ovdje postoji legenda koja kaže da ko se jednom napije vode s neke od sarajevskih česmi poželjete će ovaj grad ponovo posjetiti. Tako je 1753. godine nikla ova poznata česma, uz desetke i stotine prije i kasnije izgrađenih česama po mahalama.

Sebilj je centralno mjesto Baščaršije, trgovačkog dijela grada sa bezbroj uličica i dućana prepunih robe, od kojih je u prošlosti svaka bila centar jednog od mnogobrojnih ovdašnjih zanata, pa ulice i danas nose nazive po njima. Baščaršija je, s druge strane, pažljivo smještena u središte grada, okružena sa svih strana stambenim kvartovima i kućama, s baščama i s predivnim pogledom prema Čaršiji, kao centru svih poslovnih i društvenih zbivanja u gradu. Tako Baščaršija stoji ovdje kao kakva otvorena po-

zornica usred antičkog amfiteatra što ga s pozornicom čine okolne mahale, ulice i kuće.

Na Baščaršijskom trgu nalazi se i Baščaršijska džamija, veoma lijepo izvedena kamena građevina iz 1528. godine, s predivno održavanom đul-baščom (ružičnjakom) te s jednim šadrvanom (fontanom) u dvorištu džamije i jednim ispred nje. U ovoj, kao i drugim džamijama na širem lokalitetu Baščaršije, u prošlosti su dnevne molitve uglavnom obavljali čaršijski majstori, trgovci i ugostitelji.

Zanatski sokaci

Kazandžiluk je jedina ulica starog Sarajeva koja je i danas sačuvala prvobitnu funkciju i donekle izgled. U Kazandžiluku se više od pet stoljeća njeguje ručna izrada i cizeliranje bakarnog i kalajisanog posuđa i drugih predmeta za kućnu upotrebu.

Kazandžije su bili nadaleko poznati po svome umijeću i kvalitetu proizvoda, pa su, osim za potrebe domaćeg stanovništva i za vojsku, svoju robu izrađivali i za velike tržnice drugih gradova Osmanlijskog carstva. Današnji majstori ne zaostaju za svojim precima. Vječnu dilemu posjetilaca ovakvih čaršija razasutih po svijetu o tome je li roba koja se prodaje ručni rad ili samo naknadno preuređena industrijska roba na najbolji način razriješili su u Sarajevu upravo njegovi majstori kazandžije serijom originalnih i do tada nepoznatih proizvoda napravljenih od mesinganih čahura različitih artiljerijskih projektila iz ratnog perioda.

Bravadžiluk je nekada bila ulica zanatlija bravara. Danas u njoj nema bravarskih radnji, nego se u njoj nalazi veliki broj tradicionalnih restorana – buregdžinica, aščinica, čevabdžinica. Stoga je ovo carstvo bosansko-orijentalne kuhinje postalo nezaobilazno mjesto svih posjetitelja Sarajeva.

Aščinice i čevabdžinice nešto su posebno i za Evropu i svijet. To su male privatne kuhinje i roštiljnice u kojima se sjedi samo onoliko koliko se jede. Nametnuo je to običaj baščaršijskih zanatlija i trgovaca da ovdje nabrzinu doručuju ili ručaju, a zatim se vraćaju na posao, u svoj dućan, u kojemu provode dan od ranog jutra do akšama (prvog sumraka), prekidajući posao samo kad jedu i klanjaju barem jednu od pet dnevnih molitvi u nekoj od čaršijskih džamija. Večerali bi uvijek u vlastitoj kući, ako je moguće u bašči ili kraj prozora, s predivnim pogledom na grad.

Pored ovih zanata, u Sarajevu su postojali i drugi esnafi koji su činili sarajevsku čaršiju: abadžije (krojači seoske odjeće od domaćeg platna); atari (apotekari/travari); baltadžije (zanatlije za izradu

Sarajevske kafane

Na Baščaršijskom trgu, ali i u okolnim uličicama i mahalama, postoji ritual pravljenja i pijenja tradicionalne bosanske kahve/kafe, koja se priprema u bakarnoj džezvi i pije iz fildžana, uz čašu vode i rahatlukom (slatka želatinozna poslastica). U nekim od starinskih baščaršijskih kafanica možete popiti i sok od smreke, osvježavajuće kiselkasto piće od planinske biljke smreke, koje se ljeti služi s ledom. U pojedinim slastičarnama ljeti poslužuju i bozu, poznato sarajevsko osvježavajuće piće od kukuruznog brašna i šećera, koje ima kiselkast okus. Slatki napitak salep, kojem pripisuju ljekovita svojstva, pije se vruć, iz malih čaša. Sarajevo je svoju prvu kafanu dobilo još 1570. godine.

Pače za kralja

Prema predaji, u vrijeme Kraljevine Jugoslavije (1919-1941) iz jedne ovdašnje aščinice se barem jednom sedmično avionom odnosilo jelo na kraljev dvor u Beogradu, najčešće pače, ali i druga jela i poslastice.

balti – vrsta oružja u obliku sjekire); bardakčije (kermičari); bičakčije (nožari); čizmedžije (obučari); ćurčije (krznari); halači (ljogandžije, pucari vune i pamuka); halvadžije (slastičari); kujundžije (proizvođači nakita); sarači (sedlari); tabaci (kožari) i drugi.

Dubrovačke daire (Muzej sevdaha)

Daire predstavljaju skupinu skladišta trgovačke robe (magaza). Sarajevo je jedini grad u Bosni koji je imao daire, i to ne jedne, nego tri. Daire u ulici Halači gradili su dubrovački kamenoresci, po čemu su i dobile ime. Poznate su i kao Velike daire. Izgradio ih je 1776. godine trgovac hadži Ibrahim. Imale su devet magaza.

Ovdje danas djeluje jedinstvena institucija u svijetu – Muzej sevdaha ili Art kuća sevdaha (ar. *sevdah* – ljubavni zanos, čežnja), u potpunosti posvećena sevdahu kao ovdašnjem najznačajnijem muzičkom brendu.

Nešto što ima samo Sarajevo

Ako Muzeju sevdaha pridodamo Historijski muzej Sarajeva i njegovu postavku predmeta za preživljavanje tokom opsade Sarajeva od 1992. do 1995. godine, zatim „Tunel spasa“ prokopan ispod aerodromske piste ratne 1993. godine, te postavku Sarajevskog atentata (Muzej „Sarajevo 1878-1918“), možemo reći da Sarajevo ima četiri uistinu originalne muzejske postavke, nešto što nema niti može imati više iko u svijetu.

Brusa-bezistan (depandans Muzeja Sarajeva)

Sagrađio ga je 1551. godine veliki vezir Rustem-paša Opuković, zet sultana Sulejmana Veličanstvenog. Služio je za prodaju svile, koju je ovaj paša proizvodio u Bursi u Maloj Aziji. Danas je u njemu smještena jedna od postavki Muzeja Sarajeva, s veoma dobro izvedenom maketom stare sarajevske čaršije, koju svakako vrijedi pogledati.

Kako je Sarajevo često gorjelo, u dvije posebne kamene niše Brusa-bezistana, neku vrstu gradskog trezora, pohranjivani su najvažniji gradski dokumenti. Upravo zahvaljujući tome sačuvano je nekoliko veoma značajnih spisa za grad Sarajevo iz osmanlijskog perioda. Sve ostalo izgorjelo je u požarima koje su iza sebe ostavljale trupe Eugena Savojskog 1697. godine.

Sarači

Jedna je od prvih sarajevskih ulica, nastala u prvoj polovini 16. stoljeća. Danas je to centralna ulica Baščaršije. Ime je dobila po saračima, zanatlijama koji izrađuju i prodaju predmete od kože. Neki od njih su bili najbogatiji građani u Sarajevu, a među njima je bilo i nekoliko značajnih dobrotvora. U Saračima su nastale neke od najznačajnijih

Sarajevski bezistani

Bezistani su daleke preteče savremenih robnih kuća, redovito građeni kao prostrane i masivne kamene građevine. Bezistani su u Osmanlijskom carstvu građeni samo u većim gradovima. Činjenica da su u Sarajevu podignuta tri bezistana kazuje o nekadašnjem značaju Sarajeva kao zanatskog i trgovačkog centra. Od tri sarajevska bezistana, dva su sačuvana do danas – Rustem-pašin i Gazi Husrev-begov. Mehmed-begov je davno srušen, Rustem-pašin je postao muzej, a Gazi Husrev-begov još služi prvobitnoj namjeni – trgovini.

Sarajevski hanovi i karavan-saraji

Ove davne preteče današnjih hotela služile su za smještaj putnika i robe. U njima je nuden besplatan trodnevni boravak svakom putniku namjerniku, ma koje vjere i boje kože bio. U Sarajevu i njegovoj okolini je 1878. godine bilo 50 hanova, od kojih 45 na području grada. Gotovo svi hanovi i druge javne građevine poklon su pojedinaca gradu Sarajevu. Poznatiji su bili Gazi Husrev-begovi hanovi, Tašlihan, Đulagin han i Morića han, Skender-pašin karavan-saraj, Kemal-begov karavan-saraj, Pehlivanov, Hadži Beširov i drugi.

građevina starog Sarajeva – Kolobara han, Begova džamija, Kuršumlija medresa, Hanikah, Morića han, Gazi Husrev-begov bezistan, Sahat-kula i druge. Gazi Husrev-beg je podigao 200 dućana u sarajevskoj čaršiji, od toga 60 u Saračima.

Kolobara han (sjeverni ulaz)

Ovo je bio prvi sarajevski han, a izgradio ga je kao poklon gradu njegov osnivač Isa-beg Ishaković sredinom 15. stoljeća. Han je imao 40 soba i mogao je primiti 400 ljudi i 35 konja. Sada se unutar zidana hana nalazi kafana s lijepom ljetnom baštom u kojoj se služi bosanska kahva/kafa.

Uz vanjske zidove Kolobara hana vremenom su dozidane male trgovačke radnje, koje su u potpunosti okruživale han, a koje su nazvane Trgovkama po pazar-bulama (perz. *trgovke*), ženama koje su nekada u ovim radnjama prodavale svoje rukotvorine.

Morića han

Sagrađen je krajem 16. stoljeća iz sredstava Gazi Husrev-begovog vakufa. Morića han je jedini sačuvani sarajevski han. Unutrašnje pokaldrmljeno dvorište opasavale su štale i magaze. Na spratu su bile sobe za goste. Danas se u prizemlju hana nalazi nacionalni restoran s baštom, prodavnica perzijskih ćilima, te nekoliko kafana u kojima možete popiti originalnu bosansku kahvu/kafu serviranu u posebnom starinskom posuđu.

Begova džamija

Najznačajnija islamska građevina u Bosni i Hercegovini, izgrađena 1531. godine kao zadužbina Gazi Husrev-bega, namjesnika u Bosni. Arhitektonskim rješenjima Adžema Esira Alija, izvedenim u rano-stambulskom stilu, Begova džamija spada u vrh osmanlijskog graditeljstva 16. stoljeća. Ansambl Begove džamije čine šadrvan (javna česma s više mlazova), mekteb (vjerska škola), abdesthana s toplom vodom (prostorija za obredno pranje), turbeta (mauzolej) Gazi Husrev-bega i Murat-bega Tardića, harem (groblje), muvekihthana (prostorija za mjerenje i utvrđivanje tačnog vremena za molitvu).

Gazi Husrev-beg

Sin je Ferhat-bega (Bosanca) i Seldžuke, kćerke sultana Bajazita II, rođen u Serezu oko 1480. godine, gdje mu je otac bio namjesnik. Husrev-beg je 1521. postavljen za namjesnika u Bosni, kojom je upravljao, uz tri kraća prekida, sve do smrti 1541. godine.

Sve svoje bogatstvo, koje je bilo ogromno, Gazi Husrev-beg je poklonio Sarajevu i njegovim građanima, učinivši to podizanjem monumentalnih građevina koje je oporučio kroz islamsku instituciju vakufa. Sa svojim zadužbinama, on je najveći i najvažniji vakif (onaj koji daje što u vakuf) u Sarajevu. Od 1521. do 1541. godine gradi Begovu džamiju (najveću na Balkanu), hamam, bezistan, han (Tašlihan), medresu Kuršumlju, Hanikah (dervišku tekiju), imaret (kuhinju za siromašne), musafirhanu (konačište za putnike), te zavještava novac za biblioteku. Usto, gradi 200 dućana za izdržavanje njegovog vakufa, iz čijih sredstava su nakon vakifove smrti izgrađeni Sahat-kula, Morića han i prva sarajevska bolnica. Legenda kaže da je Gazi Husrev-beg za održavanje svojih zadužbina dao čak i svoje skupocjeno odijelo, te da mu je sud poklonio odjeću.

Sarajevske česme i šadrvani

Propisima o čistoći tijela islam je muslimanima nametnuo specifičan kult vode i čistoće kao trajnu civilizacijsku tekovinu. Stoga je voda na svakom koraku bila jedan od osnovnih zahtjeva svakog osmanlijskog grada, pa i Sarajeva.

Prvi vodovod Sarajevo je dobilo sredinom 15. stoljeća, da bi tokom 16. stoljeća bio znatno proširen. Krajem osmanlijskog perioda u Sarajevu je bilo stotinu pedeset šest česmi i više šadrvana, građenih od kamena, većinom kao privatne zadužbine.

Sahat-kula i muvekithana

Izgrađena je u 17. stoljeću iz sredstava Gazi Husrev-begovog vakufa. Sat još pokazuje vrijeme na turski način, što znači da dvanaest sati pada tačno u trenutku zalaska sunca. Zbog potrebe muslimana za obavljanjem pet dnevnih namaza (molitvi) u gradovima Osmanlijskog carstva se počinju graditi sahat-kule. Sarajevska sahat-kula bila je jedna od najviših, ali i najljepših u Bosni i Hercegovini. Poslije austrougarske okupacije dograđene su donje zone objekta, a sat su u Londonu kupili sarajevski trgovci. Posljednju pozlatu kazaljki sata napravili su profesori sarajevske Škole umjetničkih zanata 1950. godine.

Imaret i musafirhana

U kompleksu Sahat-kule nalazio se Gazi Husrev-begov imaret, besplatna kuhinja za službenike objekata njegovog vakufa, studente i sirotinju. U istom ansamblu bila je i musafirhana, kuća uređena za putnike namjernike, u kojoj se moglo besplatno tri dana jesti i konačiti. Za vrijeme austrougarske okupacije musafirhana je prvobitno služila kao vojni magazin, a kasnije kao oficirski klub, kojem je dat naziv Aeroplan. Danas su tu privatna pekara, slastičarna i nacionalni restoran s lijepom baštom. U ovom restoranu možete uživati u tradicionalnim

Vrijeme a la turka

Po hidžretskom mjeranju vremena novi dan uvijek počinje tačno u trenutku zalaska sunca. Kako su zbog nejednake dužine dana potrebne svakodnevne korekcije, uz Sahat-kulu je osnovana posebna institucija sa osnovnim astronomskim instrumentima, muvekithana, i zaposlen muvekit, koji određuje satnicu dnevnih molitvi.

Mula Mustafa Bašeskija

U prostoru male pisarnice ispod Sahat-kule u Mudželitima nastale su najznačajnije stranice zapisa o Sarajevu iz 18. stoljeća. Sve što se oko njega dešavalo u periodu od gotovo 60 godina pedantno je bilježio Sarajlija Mula Mustafa Bašeskija (1731-1809), autorizirajući tako vlastiti „Ljetopis“, najdragocjeniji pisani izvor za izučavanje starog Sarajeva 18. stoljeća.

bosanskim slatkim specijalitetima, od kojih vam preporučujemo baklavu, hurmašice, ružice, tufahije i kadaif.

Kuršumlja medresa

Visoka vjerska škola, Gazi Husrev-begova zadužbina iz 1537. godine, posvećena dobrotvorovoj majci Seldžuki, kćerki sultana Bajazita II. U svoje vrijeme bila je pandan najpoznatijim evropskim univerzite-

tima. Medresu Seldžukiju narod je prozvaao Kuršumlijom zbog njenog olovnog krovnog pokrivača (tur. *kuršum* – olovo). Ima centralni atrij s trijemom i stupovima, dvanaest učionica i salu za predavanja, dershau. Na centralnom mjestu he-lenističkog dvorišta je šadrvan. Objekt je građen od kamena. Svaka prostorija pokrivena je zasebnom kupolom i ima vlastiti kamin i odžak. Služi kao umjetnički izložbeni prostor.

Gazi Husrev-begova biblioteka

U starom Sarajevu je bilo 70 mekteba (osnovnih vjerskih škola) i 12 medresa. Uz džamije, medrese, tekije i mektebe, nastajale su i biblioteke. Već u to vrijeme najznačajnija je bila biblioteka koju je u svojoj medresi uvakufio Gazi Husrev-beg, određivši stalni priliv novca za nabavku novih knjiga. Tako je ona vremenom postala riznica orijentalne kulture i mudrosti, spisa, i knjiga neprocjenjive vrijednosti. Danas je to specijalizirana orijentalna biblioteka gdje se čuvaju naučna saznanja o kulturnom naslijeđu, prvenstveno iz osmanlijskoga doba. To su izuzetno vrijedni izvori za izučavanje privredne i kulturne historije ovdašnjih naroda u periodu od preko 400 godina. Fond biblioteke broji 50.000 svezaka, od čega 7.000 rukopisa i 4.500 dokumenata. Nakon mnogih selidbi tokom proteklih skoro petsto godina Gazi Husrev-begova biblioteka je konačno dobila adekvatan smještaj.

Hanikah

Gazi Husrev-begova zadužbina, podignuta 1531, iste godine kad i njegova džamija. Prvobitna građevina Hanikaha (perz. *hanikah* – tekija s internatom za derviše) bila je objekt pravougaonog oblika sa 14 kabineta i simahanom, prostorijom u kojoj se obavlja derviški obred zvani zikr. Bila je to lijepa građevina s atrijem ispod stupova, dvorištem i šadrvanom. Hanikah je više puta stradao u požarima i obnavljan, a gotovo u potpunosti je nestao 1931. godine, kada je građena zgrada nove medrese, kasnijeg Islamskog fakulteta. Po uzoru na prvobitnu građevinu, Hanikah

je iznova izgrađen 2000. godine. Dodan je jedino pokretni stakleni krov koji pokriva unutrašnje dvorište.

Gazi Husrev-begov bezistan

Građen je u etapama između 1537. i 1555. godine, kao drugi sarajevski bezistan iz Gazi Husrev-begove zadužbine. Pravougaonog je oblika, dug 109 metara, sa zasvođenom unutrašnjom ulicom, prvobitno pokriven olovom. Bezistan ima četiri ulaza, dva iz Gazi Husrev-begove ulice i po jedan iz ulica Ferhadija i Zelenih beretki.

Gazi Husrev-begova (Zlatarska) ulica

Građani Sarajeva je zovu Zlatarskom ulicom. Jednom svojom stranom graniči sa Gazi Husrev-begovim bezistanom, duž čijeg istočnog zida su prodavnice izgrađene nakon adaptacije Bezistana po uzoru na prvobitni izgled objekta. Ulica graniči i s Kujundžilukom (tur. *kujundžija* – zlatar), koji je i po imenu i po svojim zanatima zlatarska ulica. Graniči i s ulicom Mudželiti mali, manjom sarajevskom ulicom nekadašnjih knjigovezaca (ar. *mudželit* – knjigovezac).

Slatko ćoš - susret Istoka i Zapada

Dobilo je ime po slastičarnama, koje se od davnina nalaze na ovome mjestu. Upravo na ovom prostoru napravljen je koncem 19. stoljeća nagao arhitektonski rez u srcu starog Sarajeva, pa je na tom gradskom raskrižju golim okom vidljiv susret dviju civilizacija, tradicija, kultura, navika življenja i stanovanja. Ovdje su se dolaskom Austro-Ugarske monarhije u Bosnu i u Sarajevo susreli i doslovce dotaknuli Istok i Zapad. Staro Sarajevo se protezalo i dalje, preko dvjestotinjak metara udaljenog Gazi Husrev-begovog hamama, pa sve do Magribije džamije na Marindvoru, dobra dva kilometra nizvodno. Ovdje, međutim, završava 16. stoljeće i zlatno doba Sarajeva – vrijeme u kojem je podignuto više od 100 džamija, preko 300 dućana, šest tekija, sedam hamama, više medresa, biblioteka, mostova,

hanova, karavan-saraja...

Stari i Novi hram

U Sijavuš-pašinoj mahali (il Kortižo), na širem prostoru Baščaršije, izgrađene su dvije sinagoge, poznate kao Stari hram i Novi hram.

Stari hram (depandans Muzeja Sarajeva)

Stari hram (Il kal grandil) sagrađen je 1581. godine. U velikim sarajevskim požarima dva puta je gorio, prvi put 1697. godine, kada je Sarajevo popalio Eugen Savojski, i drugi put 1788. godine. Hram je temeljno obnovljen 1909. godine, kada je dobio električnu rasvjetu, a kamena fasada je omalterisana i postavljen je novi krov. U Drugom svjetskom ratu nacisti su ga teško razorili. U njemu je danas smješten Muzej Jevreja BiH, kao depandans Muzeja Sarajeva.

Unutrašnji prostor Starog hrama podijeljen je na tri broda. Njegov prednji dio je posvećeni prostor i služi za propovijed, a dva bočna broda hrama, kao i dio na sjevernom dijelu, imali su po dva sprata, što je bio uvjet bogoslužja. Prostor na spratu je bio namijenjen ženama, dok su u prizemlju bili muškarci.

Jevreji u Sarajevu

Sefardski Jevreji prognani su krajem 15. stoljeća iz Španije (zajedno sa španskim muslimanima) od tadašnjih vladara kraljice Izabele i kralja Ferdinanda Aragonskog, pa su potražili nova utočišta u Evropi. Osmanlijski sultani su primili ove prognanike u Carstvo, garantirajući im građanska prava, ravnopravnost, slobodu trgovanja i zaštitu. Tako su Sefardi početkom 16. stoljeća počeli pristizati i u Bosnu, pa i u Sarajevo. Sa sobom su donijeli slavnu Hagadu (danas poznatu kao Sarajevska hagada), bogato iluminiranu molitvenu knjigu za kućnu upotrebu, neprocjenjive materijalne i duhovne vrijednosti.

Jevrejsko groblje s kapelom na Borku

Iznad naselja Kovačići, na lokalitetu Borak, nalazi se Staro jevrejsko groblje i kapela na kojem su gotovo četristo godina sahranjivani sarajevski Sefardi. Osnovano je 1620. godine, a najstariji očuvani spomenik je iz prve polovine 17. stoljeća. Za ovo groblje se tvrdi da je najljepše jevrejsko groblje u Evropi, jer su nadgrobnni spomenici oblikovani kao zaobljeni sarkofazi po obliku jedinstveni u jevrejskom svijetu.

Novi hram (Il kal vježu)

Ovaj hram izgrađen je 1821. godine zbog povećanog broja vjernika u Sarajevu. Danas služi kao likovna galerija. Pored ovih dviju sinagoga, u Sarajevu po-

stoje još dvije – veliki novi jevrejski hram – Templ, te Aškenaska sinagoga, koja je danas jedina u funkciji prvobitne namjene i u čijem okrilju djeluje Jevrejska općina Sarajeva.

Džamija Ferhadija

Zadužbina Ferhad-bega Vukovića Desisalića, bosanskog sandžak-bega iz srednjovjekovne plemićke porodice, izgrađena 1562. godine. Ulica na sjevernom obodu džamije danas nosi naziv utemeljitelja džamije. Uz džamiju se nalazi i manje mezarje u kojem su sahranjivani predstavnici janjičarskog odžaka i članovi poznatih porodica starog Sarajeva.

Katedrala

Katolička prvostolna crkva Vrhbosanske nadbiskupije posvećena Srcu Isusovu. Sagrađena je po projektu Josipa Vancaša 1889. godine u neogotičkom stilu, s elementima neoromantike. Može primiti 1.200 ljudi. Izgrađena je na mjestu nekadašnjeg karavan-saraja i sjedišta janjičarskog odžaka (štaba) poznatom kao Agina kapija, na placu usred novonastalih gradskih blokova građenih po ugledu na gradove srednje Evrope. Od Katedrale, okružene brojnim gradskim kafićima, pruža se poznata Štrosmajerova ulica – također veoma popularna za popodnevnu kaficu u nekoj od ljetnih bašti. Štrosmajerovu ulicu projektirali su slavni sarajevski arhitekti Karl Paržik i Josip Vancaš, po principu 'svakome po jedna strana ulice'. Paržikov, zapadni blok zgrada, s luksuznim stanovima za iznajmljivanje, bio je u vlasništvu trčanskog trgovca Giuseppea Vita Saloma.

Gazi Husrev-begov hamam (Bošnjački institut)

To je bilo javno kupatilo impresivnih dimenzija i savršenog sklada. Predstavlja još jedno svjedočanstvo o ovdšnjem kultu čistoće i vode, a izgrađeno

Sarajevski hamami

Poslije džamija, najljepši i najmonumentalniji objekti islamske arhitekture su hamami. Iako je u Sarajevu svaka bolje stojeća kuća imala i kupatilo, u ovom gradu je u 16. stoljeću bilo sedam javnih banja, svih sedam izgrađenih od kamena, prekrivenih kupolama. Do danas je očuvan samo Gazi Husrev-begov hamam.

Adil-beg Zulfikarpašić

Najpoznatiji bosanski politički disident socijalističke Jugoslavije. Postaje poznat kao najbogatiji Bosanac u inozemstvu, ali i kao zapažena osoba kulturnog, javnog i političkog života. Godine 1988. utemeljio je Bošnjački institut u Zuerichu. Podružnicu Bošnjačkog instituta u Sarajevu otvara 1991. godine, a Institut i Fondacija počinju s radom 2001. godine.

je iz Gazi Husrev-begovog vakufa u razdoblju od 1537. do 1539. godine. Hamam je imao žensko i muško odjeljenje. U 19. stoljeću dograđeni su i bazeni za ritualno pranje Jevreja. Nakon Prvog svjetskog rata hamam je izgubio svoju funkciju, a nakon Drugog svjetskog rata bio je adaptiran u noćni bar i kockarnicu. Danas se nalazi u sastavu reprezentativnog kompleksa Bošnjačkog instituta vakifa Adil-bega Zulfikarpašića.

Bošnjački institut – Fondacija Adil Zulfikarpašić

Bošnjački institut, jedina od najznačajnijih institucija kulture na prostorima Bosne i Hercegovine, s fondom umjetničke i bibliotečke građe od neprocjenjive duhovne i materijalne vrijednosti, otvoren je 2001. godine. Posjeduje knjigovезnicu, biblioteku, arhiv dokumenata (originali i kopije dokumenata različitih razdoblja Bosne i Hercegovine i susjednih država), dokumentacijski centar o ratu 1992-1995. godine, grafički centar (fotografije, stare razglednice, grafičke listove, videokasete, reprodukcije, kalendare, plakate iz različitih perioda), kartografsku zbirku (historijske i geografske karte), zbirku umjet-

nina, knjižaru i antikvarnicu, te vlastitu izdavačku djelatnost.

Gradska tržnica i pijaca Markale

Zgradu Gradske tržnice (njem. *Markthalle*) projektirao je August Butsch 1894. godine. Tržnica je otvorena 1895. godine i do danas služi prvobitnoj namjeni. Najbolji opis ovog monumentalnog zdanja austrougarske gradnje dao je svojevremeno Hamdija Kreševljaković, ugledni historičar i najznačajniji „biograf“ Sarajeva: Njena zgrada više nalikuje kakvom teatru nego prostoriji u kojoj se prodaje zelen i meso. Prekoputa Tržnice nalazi se poznata otvorena pijaca Markale.

Grand hotel (Zavod za platni promet)

Nakon hotela Evropa, izgrađenog 1882. godine, ovo je bio drugi veliki sarajevski hotel. Izgrađen je 1893. godine prema projektu arhitekata Karla Paržika i Josipa Vancaša, u duhu rane renesanse, za trgovca Danijela Saloma. Otvoren dvije godine nakon izgradnje, 1895. radio je godinu dana, da bi zgrada nakon toga više puta mijenjala namjenu.

Prvi električni tramvaj u Srednjoj Evropi

Prvi tramvaj u Sarajevu krenuo je tačno za Novu 1885. godinu. Bio je to tramvaj na konjsku vuču. Dvadeset godina kasnije, 1. maja 1905. godine, krenuo je prvi sarajevski električni tramvaj, kao prvi u Srednjoj Evropi, na Balkanu i u Austro-Ugarskoj monarhiji. Tramvajske šine prolazile su i pokraj Markala, do današnjeg Trga oslobođenja, gdje se nalazila tramvajska stanica.

Vječna vatra

Vječna vatra je spomenik oslobodiocima grada i civilnim žrtvama Drugog svjetskog rata. Spomenik je postavljen na prvu godišnjicu oslobođenja Sarajeva, 6. aprila 1946. godine, ispred objekta nekadašnjeg Grand hotela, u strogom centru grada. Plamen na spomeniku je bio ugašen samo za vrijeme opsade Sarajeva 1992-1995. godine.

Palača HKD „Napredak“

Reprezentativna građevina podignuta u glavnoj sarajevskoj ulici Maršala Tita kao dom Hrvatskog kulturnog društva „Napredak“. Gradnja je završena 1913. godine, po projektu arhitekta Dioniza Sukna, u stilu secesije s pseudomaurskim elementima. Zgrada „Napretka“ tokom čitave svoje historije bila je jednim od središta kulturnog i javnog života grada

Sarajeva. Godine 1913. otvoreno je kino „Imperijal“. U prizemlju je caffe slastičarna „Imperijal“, a nakon Drugog svjetskog rata ustanovljava se „Kamerni teatar 55“ i Galerija „Gabrijel“. „Napretkova“ zgrada poznata je i po tome što je u njoj instaliran prvi sarajevski lift.

Kamerni teatar 55 osnovan je 1955. godine. U njegovom sastavu djeluju Galerija „Gabrijel“ i Gudački kvartet Kamernog teatra. U neposrednoj blizini Kamernog teatra nalaze se i druga dva pozorišta: Pozorište mladih, koje od nastanka njeguje lutkarsku i dramsku umjetnost, scenski pokret, ples, pantomimu, i afirmira domaće dramsko stvaralaštvo, kao i Narodno pozorište Sarajevo, u zgradi nekadašnjeg Društvenog doma izgrađenog 1899. godine prema projektu Karla Paržika, u stilu neorenesanse s elementima klasicizma. U godinama austrougarske uprave bila je dom više pjevačkih, muzičkih i drugih društava, te mjesto održavanja slavni oficirskih balova. Zgrada društvenog doma bila je i sjedište „Gospodskog kluba“. Novembra 1921. godine u bivšem Društvenom domu otvara se Narodno pozorište, u kojem do danas djeluju Sarajevska filharmonija, Opera, Balet i Drama. Ova kuća je ugostila veliki broj umjetničkih ansambala i renomiranih umjetnika iz cijeloga svijeta, a njen trg je mjesto crvenog tepiha čuvenog Sarajevo film festivala. Pored ovih pozorišta, u Sarajevu djeluje i SARTR (Sarajevski ratni teatar), osnovan 1992. godine.

Gimnazijska ulica je dobila naziv po školama koje zaposjedaju čitavu njenu dužinu: Prva gimnazija (osnovana 1879), Preparandija (danas Osnovna škola „Safvet-beg Bašagić“) i Srednja škola primijenjenih umjetnosti. Tri škole, zajedno sa susjednom Oficirskim kasinom (danas Dom Oružanih snaga BiH), sačinjavale su prvi zaokruženi kompleks objekata građenih u Sarajevu namjenski po standardima gradnje Austro-Ugarskog carstva. Za Prvu gimnaziju, najstariju srednju školu zapadnoevropskog tipa u Bosni i Hercegovini, vezuju se znamenita imena evropske i svjetske kulture i nauke poput nobelovaca Ive Andrića (Nobelova nagrada za

De s' ba, pisac!?

O duhu i mentalitetu Sarajlija rječito govori jedna anegdota vezana upravo za Ivu Andrića. Navodno se, nakon dobivanja Nobelove nagrade, Andrić zadesio na sarajevskim ulicama, gdje ga je sreća i prepoznala grupa mangupa, te mu je jedan od njih prišao i, potapšavši ga po ramenu, intimno oslovio: „De s' ba, pisac, napiše l' se šta?“, na što se Andrić, poznajući veoma dobro ovdašnji mentalitet, samo dobrohotno nasmiješio i produžio.

književnost, 1961. godine, za djelo „Na Drini ćuprija“) i Vladimira Preloga (Nobelova nagrada za hemiju, 1975. godine). Iz ovoga grada proistekli su i drugi poznati pisci savremenog doba poput Aleksandra Hemoni i Miljenka Jergovića.

Oficirska kasina (Dom Oružanih snaga BiH)

Prema projektu Karla Paržika objekt je izgrađen 1881. godine. Dom Oružanih snaga BiH od osnivanja koristi vojska za različite namjene, a dvije velike sale za reprezentativne skupove i manifestacije. Oficirska kasina bila je središte društvenog života Sarajeva s kraja 19. i početka 20. stoljeća, sve do izgradnje Društvenog doma, poznatog i kao „Gospodski klub“ (kasnije Narodno pozorište). Ovdje su održavane izložbe, javna predavanja, a prvi koncert vojne muzike održan je već u godini njegovog otvaranja.

Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine

Zgrada današnje Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine izgrađena je 1912. godine po projektu Josipa Vancaša za sarajevske trgovce Ješuu i Moju Salom (u to vrijeme služila je kao poslovna zgrada), vlasnike više palača i vila u Sarajevu. Osnovana je 1946. godine. Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine je u vrijeme otvorenja 1959. godine imala oko 2.200 umjetničkih eksponata, većinom bosansko-

hercegovačkih umjetnika. Danas ima preko 4.000 eksponata, a glavno težište proučavanja je bosanskohercegovačka umjetnost 20. stoljeća.

Saborna crkva i Mitropolija (Nova pravoslavna crkva)

Pravoslavna Saborna crkva posvećena rođenju Presvete Bogorodice izgrađena je 1868. godine, pred kraj osmanlijskog vladanja Bosnom. To je trobrodna bazilika sa pet neobizantijskih kupola na visokim tamburima, rađena u neobaroknom stilu s elementima srpsko-bizantijskog graditeljstva. Zvonik je sagrađen 1872. godine. Crkvu je gradio Makedonac Andrija Damjanov. Prilog za izgradnju crkve dali su ruski Carski dom, sultan Abdul Aziz (500 dukata) i bosanski vezir Topal Osman-paša.

Ajas-pašin dvor (Hotel Central)

Sagrađen 1897. godine, po projektu Josipa Vancaša, tadašnji Grand hotel Central bio je reprezentativno ugostiteljsko zdanje na dva sprata, s restoranom i kafanom u prizemlju. Nakon poslijeratne adaptacije, i danas spada u jedan od najreprezentativnijih gradskih hotela.

U gradu djeluju i druge galerije:

Galerija „Mak“ u sklopu Muzeja književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine, Collegium artisticum, Galerija BKC, Galerija „Gabrijel“, Galerija „Roman Petrović“, Galerija „Novi hram“, Galerija „Paleta“, Galerija „Preporod“, Galerija ALUBiH, Galerija Škole primijenjenih umjetnosti, Galerija „Sveti Anto“, Galerija CDA, Galerija Pozorišta mladih, Galerija SPKD „Prosvjeta“, Galerija „Paleta Čulhan“, Galerija „Gaudeamus“, AKCUS „Seljo“, Savremena umjetnost ARS AEVI, Izložbeni prostor Kuršumli medrese 79, Galerija Mersada Berbera E&A, Bošnjački institut.

Hotel Evropa

Bio je to prvi sarajevski hotel evropskog tipa. Izgradio ga je 1882. godine bogati sarajevski trgovac i političar Gligorije Jeftanović. Nastao je uz prostor tri godine ranije izgorjelog Gazi Husrev-begovog Tašlihana (kamenog hana), građevine neponovljive ljepote.

Tašlihan

Tašlihan je podignut 1543. godine kao zadužbina Gazi Husrev-bega. Od ovog kamenog hana, koji je nekada imao šadrvan, džamiju, dvorište i oko

dvorišta dućane i magaze, nakon nekoliko požara, u kojima je oštećen, danas su ostale samo zidine u bašti hotela Evrope.

Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti – Galerija „Mak“

Osnovan 1961. godine kao Muzej književnosti, od 1969. godine počinje izučavati i pozorišnu umjetnost Bosne i Hercegovine. Smješten je u kući iz sredine 19. stoljeća, nekada vlasništvo pravoslavne trgovačke porodice Skarić (kasnije porodice Despić). U prizemlju je likovna galerija „Mak“. Ispred kuće je lijepo dvorište, odvojeno od ulice visokim zidom.

Bogati fond muzeja sačinjavaju rukopisi, prepiske, lični dokumenti, predmeti, fotografije stvaralaca i njihovih saradnika, listovi, časopisi, publikacije, knjige u kojima su pisci objavljivali svoje radove, zatim pozorišni plakati, programi, scenske i individualne fotografije, scenske i kostimografske skice i drugo. Građa je raspoređena u zbirke – 67 književnih i 17 pozorišnih, s više od 20.000 eksponata.

Muzej „Sarajevo 1878-1918“ (Muzej Sarajevskog atentata)

Na uglu ulica Apelov kej i Franje Josipa (danas Obala Kulina bana i Zelenih beretki) 28. juna 1914. godine Gavrilo Princip, sarajevski gimnazijalac i član tajne organizacije „Mlada Bosna“, koju je kontroliralo tajno udruženje unutar srpske vojske „Crna ruka“, izvršio je atentat na austro-ugarskog prestolonasljednika nadvojvodu Franju Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju. Za ovaj atentat Austro-Ugarska monarhija je smatrala Srbiju neposredno odgovornom, te joj je 23. jula uputila ultimatum, a ubrzo i objavila rat. Nakon toga je počeo Prvi svjetski rat.

Sima Milutinović Sarajlija

Pjesnik, historičar i avanturist. Bavio se i istraživanjem folkloru. Bio učitelj Petra II Petrovića Njegoša, crkvenog i svjetovnog vladara Crne Gore (1830-1851). Ponoseći se svojim rodnim gradom, Milutinović svome imenu dodaje – Sarajlija. Grad mu se odužio davši ulici u kojoj je smješten Muzej književnosti njegovo ime.

Stari sarajevski mostovi

Od sedam starih sarajevskih mostova što su premošćivali Miljacku danas su ostala samo tri – Šeher-ćehajina, Latinska i Kozija ćuprija. Prva dva možete vidjeti u samom gradu, no do trećeg, Kozije ćuprije, morate pješačiti oko pola sata uzvodno šetnicom uz kanjon rijeke Miljacke. Od starih sarajevskih mostova ostao je do danas sačuvan i Rimski most kod naselja Ilidža.

Austro-ugarska vlada je na Latinskoj ćupriji, preko puta mjesta atentata, postavila monumentalni spomenik Franji Ferdinandu i Sofiji Hohenberg. Spomenik je uklonjen nakon stvaranja nove države – Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a kasnije je otvoren Muzej Sarajevskog atentata, ispred kojeg su utisnute stope atentatora Principa. Nakon završetka posljednjeg rata postavka muzeja je obnovljena, a muzej preimenovan u Muzej „Sarajevo 1878-1918“.

Latinska ćuprija

U svjetskim razmjerima poznata je kao mjesto u čijoj se neposrednoj blizini dogodio Sarajevski atentat. Most je sagradio Ali Ajni-beg 1565. godine. Ime je dobio po susjednom kvartu Latinluk ili Frankluk, nazvanom tako po dubrovačkim trgovcima koji su tu imali svoju koloniju i drugom kršćanskom stanovništvu koje je nastanjivalo kvart. .

Despića kuća (depandans Muzeja Sarajeva)

Ova kuća je nekada bila vlasništvo bogate trgovačke porodice Despić i predstavlja primjer života pravoslavne porodice u Sarajevu. Po zanimanju trgovci ćurčije (krznari), Despići su imali dućane u obližnjem Velikom ćurčiluku. Kuća je nastala u više faza, prvobitno s bosansko-orijentalnim karakteristikama, da bi preinakama i dogradnjama 1881. godine poprimila evropsku graditeljsku fizionomiju.

Za porodicu Despić vezana je pojava evropskog tipa pozorišta u Sarajevu, kao vida kućne zabave. Organizator pozorišnih predstava bio je Hadži Makso Despić, glava obitelji, ugledni trgovac i državni činovnik dviju administracija zaredom, osmanlijske, zatim austrougarske. Porodica je kuću poklonila gradu, pod uvjetom da služi kao muzejski objekt. Godine 1953. Despića kuća je ušla u sastav Muzeja Sarajeva i njegov je depandans.

Vojni telegraf i pošta (Glavna pošta)

Najreprezentativniji izraz secesionistička arhitektura u Sarajevu dosegla je objektom Pošte iz 1913.

Karadžoz - pozorište sjenki

Sarajevo su u osmanlijsko doba s vremena na vrijeme posjećivale putujuće zabavljačke grupe orijentalnog tipa pozorišta, poznatog kao karadžoz. To je scenska igra, neka vrsta pozorišta sjena, s obojenim figurama izrađenim od tanke kože koje iza platna pokreće glumac pomoću konca. Pokrete figura prati glas glumca iza platna.

godine, arhitekta Josipa Vancaša. Njena pozicija u gradskom tkivu nalagala je monumentalan, svečan i dostojanstven arhitektonski izraz. Šalter-sala, kao centralni prostor dimenzija 40 x 15 metara, pokrivena je rešetkastom željeznom konstrukcijom, a stakleni pokrov daje potpunu zenitnu rasvjetu. Objekt je imao centralno grijanje toplim zrakom i bio je povezan sa željeznicom krakom pruge koja je ulazila u unutrašnje dvorište.

Pravosudna palača (Pravni fakultet i Rektorat Univerziteta u Sarajevu)

Još jedna arhitektonska poslastica je Pravosudna palača, monumentalna kvadratna građevina podignuta u dvije etape, između 1912. i 1918. godine, u stilu kasnog historicizma Karla Paržika. U Pravosudnoj palači, pored sudskih institucija, smješten je

Rektorat Univerziteta u Sarajevu i Pravni fakultet.

Likovna akademija (Evangelistička crkva)

Na drugu stranu obale, do Akademije likovnih umjetnosti, vodi vas savremeni most „Festa lente – Požuri polako“. Akademija je smještena u nekadašnjoj evangelističkoj crkvi, koju je evangelistička crkvena općina izgradila 1899. kao svoje konfesionalno sjedište, po projektu arhitekta Karla Paržika, u romaničko-bizantijskom stilu. Centralna potkropna građevina nadograđena je krilnim dijelovima 1911. godine. Od 1981. godine zgrada se koristi kao matični prostor Akademije likovnih umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Mustini dukati

Brojne priče i uspomene Sarajlija vezane su za dvije obale Miljacke koju premošćuje Šeher-ćehajina ćuprija. Jedna od njih kazuje kako se vlasnik dvora na drugoj obali Miljacke, Mustaj-paša, želio uvjeriti da li je Musta, njegov sluga, zaista takav baksuz kako se pripovijedalo. Paša je naredio da se stavi kesa dukata nasred Šeher-ćehajine ćuprije, kuda je Musta svako jutro u njegovu kuću na službu dolazio. I nije mogao povjerovati kada je vidio kako Musta poput slijepca prolazi pored kese s dukatima. Pozvao ga je i upitao kako je jutros prešao preko mosta. Sluga mu je odgovorio: „Paša moj dobri, uvijek sam mislio kako li to slijepac pređe preko ćuprije, pa sam jutros, kad sam naišao, zažmirio na početku i žmireći prešao ćupriju.“

Baščaršijske noći

U ljetnim mjesecima prostor parkinga uz Šeher-ćehajin most pretvara se u atraktivnu umjetničku scenu na kojoj se svake noći smjenjuju akteri raznovrsnih kulturnih manifestacija: dramskih predstava, koncerata klasične ili rok muzike... Dio programa odvija se i na Baščaršijskom trgu.

Inat kuća

Kada je u velikom građevinskom zahvatu austrougarskih graditelja trebala početi gradnja Gradske vijećnice, uz Šeher-ćehajinu ćupriju, bilo je potrebno srušiti kuću koja se nalazila na desnoj obali Miljacke. Vlasnik, prema predaji, nije htio dozvoliti rušenje kuće, nikakva nagovaranja nisu pomagala. Na kraju je pristao, ali pod uvjetom da mu prenesu kuću na drugu obalu Miljacke, kamen po kamen, i da mu pritom daju još i kesu dukata. Iz inata! Tako i bi učinjeno.

Braća Morići

U haremu Vekil-harčove džamije pokopana su braća Morići, Ibro i Pašo, pripadnici janjičarskog vojnog reda i članovi jedne od najbogatijih sarajevskih porodica. Istakli su se u organizaciji pobune janjičara protiv osmanlijske vlasti i bosanskog vezira polovinom 18. stoljeća.

ŠETNJA OD ČARŠIJE

Gradska vijećnica

Izgrađena je po projektu Karla Paržika u pseudo-maurskom stilu 1894. godine, a u krajnjoj izvedbi arhitekata Alexandra Witteka te Ćirila M. Ivekovića. Wittek radi proučavanja građevina rađenih u ovom stilu dva puta odlazi u Kairo. Uzor mu je džamija i medresa Hasana II. Kako je Wittek navodno upravo zbog ovoga projekta (nedovoljnog osvjetljenja u glavnoj auli zgrade) umno obolio i izvršio samoubistvo, rad na projektu je nastavio Ćiril M. Iveković.

Šeher-ćehajina ćuprija

Sagrađen polovinom 15. stoljeća, ovaj most je prvobitno imao pet lukova i četiri masivna stupa, a nekoliko puta je u svojoj dugoj historiji popravljan i mijenjan mu je prvobitni izgled. Prilikom regulacije obala Miljacke krajem 19. stoljeća i izgradnje modernih saobraćajnica na njenim obalama jedan luk mosta je zazidan u novu cestu, tako da sada ima četiri luka.

Careva džamija

Upravo ovdje, oko ove džamije, podignute su prve građevine u Sarajevu. Na mjestu današnje džamije bila je drvena džamija s krovom na četiri vode. Osnivač Sarajeva Isa-beg Ishaković ju je izgradio 1457. godine u čast sultana Mehmeda II Fatih, pa je u narodu nazvana Carevom džamijom. Uz džamiju je Isa-beg izgradio hamam, podigao most preko Miljacke, a s druge strane rijeke kameni han (karavan-saraj Kolobara) te veći broj dućana u hanu i oko njega, čime počinje urbano formiranje grada. Mahala koja se formirala oko džamije nazvana je Mahala Careve džamije, kasnije Careva mahala, i predstavlja prvi sarajevski stambeni kvart. Današnja džamija izgrađena je 1566. godine, na zahtjev Sarajlija, a finansirao ju je sultan Sulejman

Krigla puna dukata

Na svečano otvaranje prve sarajevske pivare u Kovačićima njen vlasnik Josef Feldbauer pozvao je sve značajnije uglednike Sarajeva, na čelu sa Topal Osman-pašom, posljednjim velikim osmanlijskim namjesnikom u Bosni. Priča se da je Osman-paša naiskap popio prvu natočenu kriglu iz prve sarajevske pivare, te odmah potom izvadio kesu punu dukata i do vrha napunio tešku pivsku kriglu, poželjvši tako pivaru sretan početak rada i izrazivši istovremeno vlastito zadovoljstvo okusom njegovog piva.

Veličanstveni. Munara džamije je osmerokutna i jedna je od najljepših u Bosni i Hercegovini. Uz Carevu džamiju sačuvano je mezarje sa preko stotinu nišana i jednim starim nedatiranim nišanom za koji se vjeruje da pripada mezarju Isa-bega Ishakovića.

Sarajevska pivara

Izgrađena 1882. godine kao privatno vlasništvo bečkog industrijalca Heinricha Lewyja, danas je poznata kao Sarajevska pivara. No to nije prva ovdašnja pivara. Prvu sarajevsku pivaru osnovao je 1864. godine bogati trgovac i industrijalac Josef Feldbauer u naselju Kovačići, da bi ga kasnije slijedili drugi pivari sa svojim pogonima.

Franjevački samostan i crkva sv. Ante Padovanskog

Samostan je sagrađen 1894. godine po projektu Karla Paneka, u duhu neogotike, a crkva 1912. po projektu Josipa Vancaša, u stilu cvjetne gotike. Objekt je završen 1914. godine, kad su postavljena

zvona na tornju. Samostan posjeduje veliki broj starih rukopisa i knjiga, umjetničkih slika, rukotvorina i crkvenih predmeta velikog značaja i vrijednosti, kao i vitraže na prozorima posebne umjetničke vrijednosti, koje je napravio slikar Ivo Dulčić.

Od 1517. godine franjevci su u Bosni organizirani u provinciju Bosnu Srebrenu, nazvanu tako po njihovom manastiru u gradu Srebrenici u istočnoj Bosni. Danas je sjedište Bosne Srebrene u Sarajevu. Imaju 14 samostana s bogatim bibliotekama i dvije rezidencije, zatim Franjevačku teologiju, visokoškolsku ustanovu u Sarajevu, i Franjevačko sjemenište u Visokom. Omiljeni kod katoličkog stanovništva, a uvažavani od drugih vjeroispovijesti u Bosni, franjevci su ovdje prisutni sedam stoljeća, a u Sarajevu su od njegovog osnivanja.

Jedilersko turbe (Turbe sedam braće)

Nalazi se u dvorištu Čokadži hadži Sulejmanove džamije (poznate i kao Džamija za Beglukom ili Jedilerska džamija), izgrađene 1538. godine. Jedilersko turbe podigao je bosanski namjesnik Sulejman-paša Skopljak 1815. godine. Sarajlije Turbe smatraju kulturnim mjestom, pa u njega ubacuju novčiće za sreću i zdravlje svojih najbližih. Jedilersko turbe najpoznatije je sarajevsko turbe i za njega se vezuju dvije legende. Prema jednoj ovdje je

O franjevcima

Franjevci, članovi katoličkog reda Ordo fratrum minorum (Red manje braće), koji je osnovao sv. Franjo Asiški, u Bosni su prisutni od konca 13. stoljeća, a 1340. godine osnivaju vikariju za Bosnu. Ovdje ih 1291. godine šalje papa Nikola IV da suzbiju „bogumilsku herezu“.

pokopano sedam braće (tur. *yediler* – sedmorica), branio Sarajeva od vojske Eugena Savojskog 1697. godine. Druga kazuje o sedam derviša, gostiju Sarajeva, koji su nepravredno optuženi i tragično izgubili živote, da bi zatim bili pokopani pod turbetom.

At-mejdan

U najstarijem periodu Sarajeva ovo je bio trg roblja i mjesto izvršenja smrtnih kazni vješanjem, po čemu je u narodu prozvan Sijaset-mejdan (tur. *siyaset* – kazna). Naziv potječe iz kasnijeg perioda, po konjskoj pijaci i hipodromu. U 16. stoljeću tu je izgrađena džamija i mekteb, a u 17. medresa i biblioteka, ali su svi ti objekti porušeni u 19. stoljeću, kada je austrougarska uprava započela urbanizaciju Sarajeva. U središnjem dijelu At-mejdana 1911. godine izgrađen je, po projektu arhitekta Josipa Pospisila, Muzički paviljon s kafanom. Trg je projektiran kao park sa zasadima zelenila, klupama i

stazama za šetnju. Tu je praznicima svirala vojna „limena glazba“. Paviljon je srušen prilikom njemačkog bombardiranja Sarajeva 1941. godine, te je danas ponovo obnovljen i predstavlja mali gradski park s kafanom, a nedavno je izvršena i restauracija starog mezarja i izgrađena manja džamija na mjestu one prijašnje iz osmanlijskog perioda.

Na ovom području je osnivač Sarajeva Isa-beg Ishaković izgradio i svoje upravno središte, dvor (saraj), po kome je grad dobio ime (Saraj-ovasi; tur. *saraj* – dvor, i *ovasi* – polje), 1454/1455. godine, a krajem osmanlijske uprave ovdje je 1854. do 1856. godine izgrađena kasarna koja i danas služi kao namjenski objekt.

Konak

Rezidencija osmanlijskih namjesnika u Bosni izgrađena 1868. godine u stilu kasnog baroka, za stolovanja vezira Topal Osman-paše. Nakon austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, Konak postaje jedan od prvih sarajevskih objekata koje vlasti restauriraju za svoje potrebe. Ovdje su od 1878. do 1918. godine odsjedali članovi kuće Habsburg, od 1918. do 1941. generali, banovi i župani, a u novoj Jugoslaviji političari iz mnogih zemalja svijeta.

Austrougarski car Franjo Josip I boravio je u Konaku četiri dana za vrijeme posjete Sarajevu maja 1910. godine. Iz Konaka su put Beča ispraćeni i posmrtni ostaci prestolonasljednika Monarhije Franje Ferdinanda i njegove supruge Sofije, ubijenih u Sarajevu hicima Gavrila Principa 28. juna 1914. godine.

Aškenaska sinagoga

Za vrijeme austrougarske uprave postojale su dvije jevrejske vjerske općine: sefardska i aškenaska. Dok su Sefardi u Sarajevu još od polovine 16. stoljeća, Aškenazi dolaze poslije 1878. godine. Aškenaska sinagoga izgrađena je 1902. godine po projektu Karla Paržika, u pseudomaurskom stilu.

Kako je izgrađena Stara pravoslavna crkva

Na molbu sarajevskih hrišćana da sebi izgrade crkvu, kaže predaja, namjesnik bosanski Husrev-beg je pristao, uvjetujući da građevina bude jednostavna i da pokriva prostor omeđen volovskom kožom. Hrišćani su se dosjetili, izrezali kožu na tanke dugačke remene i njima ogradili povelik prostor. Gazija pristade na njihovu domišljatost i dozvoli gradnju, pa tako nastade crkva...

Smještena je uz samu lijevu obalu rijeke Miljacke. Danas je ovo jedina sarajevska sinagoga u kojoj se redovno obavljaju vjerski obredi.

Stara pravoslavna crkva sv. Arhangelu Mihailu i Gavrilu s muzejom

Sagrađena prije 1539. godine, više puta je gorjela u požarima koji su pustošili staro Sarajevo. Današnji izgled dobila je početkom 18. stoljeća. U kompleksu crkve su konak i muzej s bogatom zbirkom ikona, slika, knjiga i rukopisa, kujundžijskih radova i bogato ukrašenih odjela za molitvu. Stara pravoslavna crkva podignuta je u srcu Baščaršije, na prostoru poznatom kao Stara varoš, nadomak islamskih i vjerskih objekata drugih ovdašnjih religija.

Zgrada Šerijatske sudačke škole (Fakultet islamskih nauka)

Na mjestu na kojem se danas nalazi Fakultet islamskih nauka stajali su od 1736. do 1886. dvori porodice Ćurčić, stambeni kompleks s kućama za poslugu, štalama i kasnije fijakerima. Zgrada Šerijatske sudačke škole sagrađena je 1889. godine po projektu Karla Paržika, u bogatom pseudomaurskom dekorativnom maniru, s elementima i detaljima islamske umjetnosti. Zgrada ima reprezentativan portal, osnovu razvijenu po ugledu na rimske vile ili kasnije vladarske palače, sa dva unutrašnja dvorišta i s bogato slikanom dekoracijom enterijera koju je izradio Hans Niemeček. Od

1949. godine u ovom prostoru smješten je Muzej grada Sarajeva, a od 1993. godine Fakultet islamskih nauka.

Muzej Sarajeva

Posjeduje devet tematskih zbirki, biblioteku, fonoteku i pet depandansa – Svrzinu kuću kao muzej reprezentativnog stanovanja muslimana, Despića kuću kao muzej reprezentativnog stanovanja sarajevske pravoslavne porodice, Muzej „Sarajevo 1878-1918“, kolokvijalno imenovan i kao „Muzej Sarajevskog atentata“, Muzej Jevreja Bosne i Hercegovine, muzejsku postavku o nastanku i razvoju Sarajeva smještenu u Brusa-bezistanu, te „Muzej Alije Izetbegovića“. Uprava Muzeja Sarajeva nalazi se u Vili Koste Hermana, reprezentativnoj kući u ulici Josipa Štadlera iz 19. stoljeća. Građena je za Kostu Hermana, visokog činovnika austrougarske administracije, prvog direktora Zemaljskog muzeja u Sarajevu.

Svrzina kuća (depandans Muzeja Sarajeva)

Prototip je arhitekture i porodičnog života bogate begovske kuće. Potječe iz 18. stoljeća i građena je u nekoliko etapa. Među sačuvanim kućama ove

vrste ovo je jedan od najizrazitijih primjera bosanskih kuća s razvijenom osnovom prema avlijama, ženskoj i muškoj. Tu su haremluk (ženski dio kuće) i selamluk (muški i gostinjski dio kuće), halvati (prostrane sobe u prizemlju i na spratu), čardaci (doksati, istureni gornji dijelovi kuće s lijepim pogledom na grad), magaze, kamerije (drveni balkoni prema dvorištu), čoškovi (također istureni dijelovi kuće) i ljetna kuća s musandrama (rezbarijama ukrašeni drveni pregraci, neka vrsta ormara s prostorom za posteljinu, banjicu i zidanu peć s toplom vodom) i sećijama, sve ograđeno visokim vanjskim zidovima, koji zaštićuju intimni porodični život od sokaka.

Svrzina kuća je pripadala bogatoj trgovačkoj porodici Glođa, a ženidbenim vezama došla je u vlasništvo porodice Svrzo. Danas je depandans Muzeja Sarajeva, koji neizostavno treba posjetiti. Zbog toga se, uzgred, smatrajte veoma privilegiranim, jer u prošlosti u ovakve kuće, osim u njen muški i gostinjski dio, doslovce nije smjela kročiti noga nekoga ko nije njen stanar.

Kuća Alije Đerzeleza

Ova kuća u mahali Sagrdžije predstavlja tip bogate esnafske kuće i vjerovatno je najstarija kuća u Sarajevu. Prema predaji, ovo je kuća u kojoj je nekada

živio Alija Đerzelez, najpoznatiji ovdašnji junak krajiškog ratišta i lik iz narodne epike. Kuću sačinjavaju haremluk (ženski dio kuće) i selamluk (muški i gostinjski dio kuće), dvije avlije, muška i ženska, i velika bašča.

Hadži Sinanova tekija

Sagradio ju je 1638/1639. godine Hadži Sinan-aga, bogati sarajevski trgovac, ili njegov sin Mustafapaša, silahdar sultana Murata IV (ar.-perz. *silahdar* – službenik kod vezira ili paše koji se brinuo za čuvanje i održavanje oružja, oružarnik).

Objekt ima više prostoriya: tu je simahana (prostorija gdje se obavlja derviški obred zvani zikir), stan za šejha, musafirhana, te mejdan, odaja koju dijeli jedan hodnik od kahva-odžaka. Posebnu vrijednost predstavlja preko stotinu kaligrafskih natpisa na zidovima ulaznog i dvorišnog dijela tekije. Oni po likovnoj vrijednosti spadaju među najvrjednija umjetnička ostvarenja ove vrste kod nas. Posebno je vrijedan zapis u obliku Sulejmanovog muhura, ispisan kufskim pismom.

Pored redovnih derviških obreda, u tekiji se učio tesavuf (ar. *tesavvuf* – sufizam, misticizam), čitana su i izučavana djela na perzijskom, turskom i arapskom jeziku. Šejhovi i derviši Hadži Sinanove tekije i sami su bili pjesnici, a među njima je najpoznatiji šejh Hasan Kaimija.

Uz tekiju se nalazi i mezarje s turbetima Hadži Sinana i njegove supruge.

Kovači, Vratnik i mahale

Na ovom brdovitom predjelu u starom dijelu grada, na Kovačima i Vratniku, nastale su neke od najljepših sarajevskih mahala.

Dočekuša, razgovoruša, sikteruša

*U sarajevskim mahalama i komšijskim baščama žene su kafenisale uredno i svakodnevno. Postojao je običaj o pijenju triju kafa prilikom gostovanja hanuma iz komšiluka. Prva je kafa, tako, nazivana dočekušom, druga razgovorušom, a treća, koja bi često bila doljevuša (dolilo bi se vrele vode na toz od prethodnog kuhanja), nazivana je sikterušom, to jest kafom koja je i svojim kvalitetom i imenom (tur. *sikter* – napolje) naglašavala da je sijelo završeno.*

Najduža vojna opsada u povijesti

Opsada Sarajeva 1992-1995. trajala je 1.425 dana. Tokom opsade Sarajevo je bilo bez vode, plina, električne energije, ogrjeva, hrane, a granatama su razrušeni i spaljeni brojni objekti.

Groblje nad Kovačima (Šehidsko mezarje)

Groblje nad Kovačima, između ulica Jekovac i Širokac, danas Šehidsko mezarje Kovači, samo je dio kompleksa nekadašnje velike nekropole, vremenom ispresijecane novim putevima i stiješnjene proširenjima starih. Sarajlije su u ovom mezarju ukopavane od 15. stoljeća do austrougarske okupacije 1878. godine, kada je pretvoreno u park. Imalo je oko četiri stotine mezara. Stjecajem nesretnih okolnosti, mezaristan je ponovo aktiviran 1992. godine, i od tada se naziva Šehidskim mezarjem. Ovdje se nalazi i turbe Alije Izetbegovića, prvog predsjednika nezavisne Bosne i Hercegovine, koji je umro 19. oktobra 2003. godine.

Mezarje Alifakovac

Groblje Alifakovac jedno je od najstarijih i najljepših sarajevskih mezarja. Zasuto je sa oko 300 nišana u koje je upisana historija Sarajeva. Groblju dodatnu ljepotu daju dva turbeta podignuta u 18. stoljeću, koja je kadija Jahjaefendić podigao svom sinu i pri-

jatelju Jusuf-paši, kao i lijepa česma koja je sačuvana do danas.

Tu su tokom stoljeća ukopavani sarajevske kadije, muderisi, muftije, esnaflije, age serdengečdije te druge ugledne Sarajlije. Alifakovac je poznat i kao Musafirsko groblje (ar. *musafir* – putnik, gost) jer su u njemu ukopavani ljudi iz drugih krajeva kojima je sudbina namijenila da umru u šeher Sarajevu. Natpisi na nišanima predstavljaju pravi arhiv u kamenu.

Zidine vratničkog grada s kapi-kulama

Sarajevo je do upada u grad trupa Eugena Savojskog 1697. godine i njegovog potpunog spaljivanja bilo otvoren grad. Naredbu o utvrđivanju staroga grada Vratnika donio je 1727. godine Ahmed-paša Rustempašić Skopljak, tadašnji bosanski valija. Odbrambeni zid trebao je, prema njegovoj naredbi, biti „jedan sahat hoda dug, debeo dva aršina, visok deset aršina“. Ahmed-paša je za potrebe gradnje doveo iz Dubrovnika pet zidara tvrđava da rukovode radovima, koji su, s prekidima, trajali dvanaest godina i završeni su 1739. godine. Tada su izgrađene tri kapi-kule (na Širokcu, Ploči i Višegradskoj) te pet tabija. Posebno su značajne Bijela tabija i Žuta tabija.

Iftarske prangije

Dok se u davni vrijeme iftara za Ramazan označavalo pucanjem topa s Bijele tabije, danas se to čini pucanjem iz prangija sa Žute tabije, što odjekuje daleko. Istoga trenutka na šerefama svih sarajevskih džamija upale se kandilji, a grad čudno bljesne i predивно zamiriše.

Kapi-kula na Ploči (Muzej Alije Izetbegovića)

Kapi-kula na Ploči renovirana je i pretvorena u muzej posvećen prvom predsjedniku Predsjedništva Bosne i Hercegovine Aliji Izetbegoviću, njegovom političkom i državničkom radu.

Žuta tabija

Topovska utvrda na Jekovcu, dio vratničkih bedema. Nalazi se u neposrednoj blizini Jajce-kasarne i vodovodnog rezervoara na Jekovcu. Tokom borbi za grad sa austrougarskim trupama 1878. godine bila je jedno od uporišta branilaca na Vratniku. Tabija je u više navrata rušena i obnovljena. Posljednji put obnovljena je 1998. godine.

Bijela tabija

Topovski bastion i objekt za smještaj vojske, dio sistema utvrda vratničkog grada. Pretpostavlja se da je podignuta na mjestu utvrđenja manjeg srednjovjekovnog grada (po nekim izvorima Hodidjeda, središnje utvrde župe Vrhbosne). Kako je ova utvrda postavljena na mjestu s kojeg se pogledom može obuhvatiti istočni prilaz Sarajevskoj kotlini, otud se pruža predivan pogled na kanjon rijeke Miljacke, a s druge strane na cijeli njen zapadni tok i najveći dio grada.

Bijela tabija je tokom stoljeća više puta rušena i obnavljana, pregrađivana i dograđivana, da bi joj konačan oblik dali austrougarski fortifikatori. Služila je kao tamnica, kasarna, baruthana (skladište municije) i trezor, ali i kao odbrambeni prostor za vrijeme upada Eugena Savojskog 1697. godine i bitki za grad protiv austrougarskih trupa 1878. godine. Posljednjih godina krenulo se u revitalizaciju Bijele tabije. Akademik Zlatko Ugljen je uradio idejni projekt rekonstrukcije Bijele tabije, kojim je predviđeno da se u ljetnim mjesecima njen atraktivni prostor pretvara u umjetničku pozornicu na kojoj se održavaju pozorišne i muzičke manifestacije.

Višegradska kapija

Kapi-kula, jedna od triju kula vratničkog grada. Izgrađena je između 1727. i 1739. godine. Građena je od kamena sedre i hreše, a pokrivena drvenim pokrovom – šindrom. Kroz ovu kapiju odvijao se saobraćaj prema istoku, glavnim carskim drumom ka Višegradu (otud joj i ime) i dalje na istok, do Carigrada.

Sedam šuma i vidikovac Zmajevac

Preljep pogled na grad i okolna brda i planine Trebević, Igman i Bjelašnicu pruža se s vidikovca Zmajevac, do kojeg stižete kroz Višegradsku kapiju, kraj Sedam šuma (crnogorična šuma), sve do toponima

Sedrenik, i konačno vidikovca gdje ćete u ambijentu ostataka gradskih zidina na Zmajevcu pronaći finu kafanu s dobrom kafom i čajem. Kroz male sarajevske mahale, s kućama koje „vise“ okačene o brda, možete se vratiti u Čaršiju i ručati u nekoj od tamošnjih aščinica ili čevabdžinica, koje rade od ranog jutra do kasne večeri, pritom uživajući u nepopovljivom okusu bosansko-orijentalne kuhinje.

ŠTA JOŠ MORATE POSJETITI U SARAJEVU

U prethodnom dijelu ove šetnje kroz Sarajevo proveli smo vas kroz najznačajnije i najstarije dijelove historijske jezgre grada. No tu je ostalo još mnogo toga što niste vidjeli, a mi vam preporučujemo da svakako vidite – od značajnijih javnih i vjerskih objekata iz perioda austrougarske vladavine Bosnom i Hercegovinom (1878-1918) do znamenitosti iz novije historije grada, od kojih se osobito ističu objekti XIV zimskih olimpijskih igara održanih u Sarajevu 1984. godine, muzeji, galerije i pozorišta. Svakako trebate posjetiti Sarajevski ratni tunel i Historijski muzej Bosne i Hercegovine, to jest njegovu postavku o opsadi Sarajeva. Naravno, provest ćemo vas i kroz sarajevska šetališta, izletišta i olimpijske planine oko Sarajeva: Trebević, Igman, Bjelašnicu i Jahorinu.

ZNAMENITI GRADITELJI I NJIHOVE GRADNJE

Nekoliko je velikih arhitekata iz vremena austrougarske vladavine svojim gradnjama obilježilo fizionomiju Sarajeva, tačnije onoga dijela gdje prestaje orijentalno a započinje srednjoevropsko Sarajevo, i završava se negdje oko današnjeg kvarta Marindvor (Marijin Dvor). Među njima se izdvajaju Čeh Karl Paržik, koji je 60 godina stvarao u Sarajevu, gdje je i umro 1942. godine, te Mađar Josip Vancaš, najplodniji arhitekt toga perioda, s projektiranih 250 javnih i privatnih zgrada. Zanimljivo je da su se obojica zalagala za očuvanje stare gradske jezgre te za upotrebu takozvanog bosanskog sloga u gradnji. U znak zahvale ovim velikanima arhitektonske umjetnosti, Karl Paržik danas ima svoj trg u Sarajevu, a Josip Vancaš ulicu.

Crkva sv. Ćirila i Metoda s Nadbiskupskim sjemeništem

Kompleks je izgrađen 1895. godine po projektu Josipa Vancaša. Sjemenište ima dva krila zgrade između kojih je projektant spretno smjestio potkupolnu crkvu. Bočna krila kompleksa namijenjena su nastavi, profesorima, biblioteci i potrebama bogoslova, dok je crkva bogato dekorirana, s oltarima rađenim u stilu tirolskog baroka sa slikama zlatne pozadine.

Šetajući ulicom Maršala Tita naići ćete i na izuzetnu građevinu Centralne banke Bosne i Hercegovine, a dalje u produžetku na Trg djece Sarajeva sa Spomenikom ubijenoj djeci Sarajeva 1992-1995. i ansambl vladinih zgrada iz austrougarskog perioda. U njemu su danas smješteni: zgrada Kantona Sarajevo, građena između 1897. i 1904. godine po projektu arhitekta Karla Paržika u neorenesansnom stilu. Susjedna zgrada Zemaljske vlade (danas Predsjedništvo BiH) izgrađena je 1884/1885. godine prema projektu Josipa Vancaša, s tipičnim odlikama ranorenesansne firentinske palače s „oplatom“ pročelja izvedenom iz prepoznatljivih oblika palače Medici-Ricardi u Firenzi. Do nje se nalazi Direkcija Željeznica FBiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH, u zgradi izgrađenoj 1895. godine. Sve tri zgrade prvobitno su bile dvospratnice, da bi nadogradnjom dobile i treći sprat.

Muzej savremene umjetnosti Ars Aevi

Kolekcija djela najeminentnijih svjetskih umjetnika koji djeluju u polju vizuelnih umjetnosti savremenog doba Ars Aevi nastala je i razvija se kroz saradnju ovoga muzeja u nastanku s nizom značajnih evropskih muzeja, fondacija i centara za savremenu umjetnost i gradskih administracija. Kolekcija je smještena u KSC Skenderija.

Marien Hof (Marijin dvor)

Ljubitelji arhitekture će uživati u ovoj stambeno-poslovnoj palači koja je građena u dva navrata, od 1885. do 1897. godine, u stilu neorenesanse i klasicizma. Naručilac i vlasnik zgrade je bio sarajevski industrijalac August Braun, koji joj daje ime Marien Hof (Marijin dvor/Marindvor) po svojoj supruzi Mariji. Prekoputa ove čuvene palače nalazi se još jedna stambeno-poslovna palača – Halid dvor, izgrađena 1923. godine po projektu Josefa Gramera za bogatog Sarajliju Mustafu Hadžibaščauševića.

Crkva sv. Josipa

Izgrađena je na Marindvoru 1940. godine u neoromaničkom stilu. Ima dvije lađe, dvije sakristije i dva oratorija, bogati vitraž na prozorima i slike sv. Petra i sv. Andrije te muzej župe u kriпти. Glavni oltar od mramora je dar pape Pija XII.

Zemaljski muzej

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine osnovan je 1888. godine i najstarija je moderna kulturna i naučna ustanova u Bosni i Hercegovini zapadnog tipa. Gradnja muzeja završena je 1912. godine. Četiri paviljona povezana terasama okružuju prelijepe uređenu Botaničku baštu.

August Braun

Industrijalac, vlasnik nekoliko tvornica u Sarajevu u vrijeme austrougarske uprave. Najveći Braunov pogon bila je ciglana na Koševu izgrađena 1879. godine, kad i njegova palača Marijin dvor. Na prostoru Braunove ciglane izgrađeno je 70-ih godina prošlog stoljeća jedno od najreprezentativnijih sarajevskih naselja – Ciglana.

Ispred zgrade muzeja kao i u unutrašnjem dvorištu, smještena je vrijedna zbirka stećaka, nadgrobnih srednjovjekovnih spomenika nulte vrijednosti.

Od samog početka rada Zemaljski muzej se razvijao kao kompleksna kulturna i naučna ustanova u okviru koje se njeguje više naučnih disciplina: historija, geografija, arheologija (prahistorijska, antička i srednjovjekovna), etnologija, historija umjetnosti i prirodne nauke (biologija, geologija i mineralogija), djelomično jezik, književnost, statistika i bibliografija, iz kojih su se vremenom iskristalizirala tri današnja odjeljenja: Odjeljenje za arheologiju, Odjeljenje za etnologiju i Odjeljenje za prirodne nauke. Ipak, među najintrigantnijim eksponatima Zemaljskog muzeja je Sarajevska hagada, ilustrirani hebrejski kodeks neprocjenjive vrijednosti pristigao u Sarajevo sa sefardskim Jevrejima početkom 16. stoljeća.

Historijski muzej Bosne i Hercegovine (Postavka „Opsada Sarajeva 1992-1995“)

Premda ima više izložbenih postavki koje prate historiju Bosne i Hercegovine, kao najinteresantniju postavku izdvajamo izložbu predmeta za preživljavanje tokom opsade Sarajeva 1992-1995. godine.

Spomenički kompleks „Tunel spasa“

Tokom opsade Sarajeva 1992-1995. izgrađen je tunel kojim su spojena dva dijela slobodne teritorije. Tunel je prokopan i otvoren 1993. godine ispod aerodromske piste, nadljudskim naporima učesnika ovoga jedinstvenog poduhvata. Kako je spajao naselja Dobrinju i Butmir, u ratu je tunel tako i šifriran: Objekat D-B. Tunel je dug oko 720 metara, a visok oko 1,5 metara. Tokom 1994. kroz tunel su postavljene minijaturne šine s malim metalnim vagonima, što je znatno olakšavalo svaki transport.

Tunelom je u Sarajevo dopremana humanitarna pomoć, preko Igmana su iz Sarajeva evakuirani najteži ranjenici i pojedini strani političari te slavne ličnosti, poput Susan Sontag, koji su davali podršku opkoljenom Sarajevu.

Sarajevska hagada

Bogato iluminirani jevrejski rukopisni kodeks koji potječe iz srednjovjekovne Španije. Po bogatstvu minijatura, inicijala, margina, ilustracija, zastavica, zoomorfne ornamentike s ljudskim likovima spada među najljepše kodekse ove vrste u svijetu. U posjedu muzeja nalazi se od 1894. godine, a prije toga pripadala je sarajevskoj jevrejskoj porodici Kohen. Sarajevska hagada je danas izložena za posjetitelje, smještena u posebnoj muzejskoj sobi sa specijalnim klimatskim i sigurnosnim uvjetima.

SARAJEVO - OLIMPIJSKI GRAD

Zahvaljujući XIV zimskim olimpijskim igrama, održanim u Sarajevu 1984. godine (ZOI '84), Sarajevo je postalo grad prepoznatljiv po sportu, sportskim i drugim radostima, i u to vrijeme centar svjetskog medijskog interesiranja. Na ceremoniji zatvaranja Zimskih olimpijskih igara tadašnji predsjednik Međunarodnog organizacijskog komiteta Juan Antonio Samaranch je rekao kako je Sarajevo najbolji organizator ZOI-ja u historiji Igara.

Olimpijski duh iz 1984. još uvijek živi u Sarajevu i njegovim stanovnicima, i grad je i dalje organizator brojnih svjetskih takmičenja, a u 2017. godini će ponovo ugostiti mlade takmičare na Evropskom omladinskom zimskom olimpijskom festivalu.

U Sarajevu i dalje živi sportski duh, a zbog naših slavni sportskih talenata poput Mirze Delibašića, Ivce Osima i Edina Džeke, te brojnih drugih, ime ovoga grada odzvanja širom svijeta.

Sportski centar Zetra

Za potrebe Zimskih olimpijskih igara 1984. namjenski je izgrađena ledena dvorana Zetra, s dvoranskom stazom za umjetničko klizanje i hokej, te otvorenom stazom za brzo klizanje. Dvorana Zetra,

danas Olimpijska dvorana Juan Antonio Samaranch, domaćin je brojnih sportskih i kulturnih manifestacija.

Muzej XIV zimskih olimpijskih igara Sarajevo 1984. u Zetri

Na dan otvaranja XIV zimskih olimpijskih igara u Sarajevu, u predivnom ambijentu Mandića vile otvoren je i Olimpijski muzej. Zgrada je teško devastirana tokom opsade i granatiranja Sarajeva 1992-1995. godine, pri čemu je u najvećoj mjeri stradala i postavka muzeja, da bi ova institucija bila ponovo otvorena na 20. godišnjicu održavanja Igara, ovoga puta u prostorijama Olimpijskog komiteta Bosne i Hercegovine u Zetri. Muzej posjeduje dokumentarnu postavku o organizaciji, pripremi i realizaciji ZOI '84 i umjetničku kolekciju doniranih djela umjetnika s područja bivše Jugoslavije, slikara, grafičara i kipara.

Kulturno-sportski centar Skenderija

Predstavlja jedno od najpoznatijih obilježja savremenog Sarajeva. Izgrađen je 1969. godine. S nekoliko sportskih dvorana, ovaj objekt je bio domaćin

više značajnih međunarodnih takmičenja, kao i dvorskih takmičenja tokom održavanja Zimskih olimpijskih igara 1984. godine.

Stadion Koševo

Lokalno poznat kao stadion Nogometnog kluba „Sarajevo“, međunarodnu slavu je doživio 8. februara 1984. godine otvaranjem XIV zimskih olimpijskih igara, kada je olimpijska baklja zapaljena upravo na ovom stadionu.

SARAJEVSKI UNIVERZITET

Univerzitet u Sarajevu baštini stoljetnu tradiciju visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uspostavljenog 1531. godine Gazi Husrev-begovim Hanikahom, visokom školom sufijske filozofije, islamskih i drugih nauka, koja je bila u rangu tadašnjih visokoškolskih ustanova. Savremeno visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini i Sarajevu identično je univerzitetskoj tradiciji Zapadne Evrope.

BIBLIOTEKE I ARHIVI

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Biblioteka grada Sarajeva, Orijentalni institut, Arhiv Bosne i Hercegovine, Gazi Husrev-begova biblioteka, Bošnjački institut – biblioteka i arhiv, Historijski arhiv Sarajeva, Biblioteka za slijepa i slabovidna lica BiH, Mediacentar, PEN centar.

FESTIVALI, MANIFESTACIJE, SPORT, IZLOŽBE, KONCERTI...

Teatar fest, Sarajevski jazz festival, Sarajevski dani poezije, Baščaršijske noći, MESS Sarajevo, Sarajevska zima, Međunarodni sajam knjiga i učila, Internacionalno bijenale knjige, Sarajevo Fashion Week.

Sarajevo film festival je najpoznatija filmska smotra u jugoistočnoj Evropi. Ovaj festival je ustanovljen u toku ratnih dešavanja, a danas je tradicionalna

godišnja smotra najvećih rediteljskih i glumačkih imena svjetskog filma.

SARAJEVSKI MUZEJI

Sarajevo ima brojne muzeje:

Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine (str. 26), Historijski muzej Bosne i Hercegovine (str. 26), Muzej XIV zimskih olimpijskih igara Sarajevo 1984. (str. 27), Muzej književnosti i pozorišne umjetnosti Bosne i Hercegovine (str. 14), Muzej savremene umjetnosti Ars Aevi (str. 25), Muzej Sarajeva sa depandansima, Brusa-bezistan (str. 5), Muzej „Sarajevo 1878-1918“ (str. 15), Svrzina kuća (str. 21), Despića kuća (str. 15), Muzej Jevreja (str. 10), Muzej Alije Izetbegovića (str. 23), kao i Stara pravoslavna crkva sv. Arhangela Mihaila i Gavrila s muzejom ikona (str. 20), Muzej „Art kuća sevdaha“ (str. 4), Spomenički kompleks „Tunel spasa“ (str. 26), Bošnjački institut (str. 11).

SARAJEVSKA ŠKOLA FILMA

Veliki međunarodni uspjesi bosanskohercegovačkog filma počeli su šezdesetih godina prošlog stoljeća, a početkom osamdesetih u Sarajevo dolaze velike svjetske nagrade za filmove „Sjecaš li se Doli Bel“ i „Otac na službenom putu“.

Najveći uspjeh bosanskohercegovačkog filma ipak postiže sarajevski reditelj Danis Tanović, koji 2001. godine za svoj film „Ničija zemlja“ dobiva Oskara za najbolji strani film i tako Bosnu i Hercegovinu i njenu filmsku školu ponovo stavlja u žižu svjetskog interesiranja. Tanović ostvaruje veliki uspjeh i u 2013. osvojivši na Filmskom festivalu u Berlinu „Srebnog medvjeda“ za svoj film „Berač željeza“. Zapažen uspjeh postigla je i sarajevska rediteljica Jasmila Žbanić postavši laureatkinjom Berlinskog filmskog festivala, na kojem joj je dodijeljen „Zlatni medved“, te rediteljica Aida Begić, također dobitnica nekoliko međunarodnih nagrada za igrani film.

LIKOVNI ŽIVOT SARAJEVA

Likovni život Sarajeva u osmanlijskom periodu uglavnom se izražavao u umjetničkoj formi arabske i kaligrafije, da bi s dolaskom Austro-Ugarske monarhije oživio likovni život po zapadnjačkim uzorima. U vrijeme Kraljevine Jugoslavije pojavljuju se nekolicina sarajevskih akademskih slikara školovanih u inozemstvu.

Čuvenu sarajevsku školu slikarstva i grafike čine poznati umjetnici Mersad Berber, Safet Zec, Ibrahim Ljubović, Vojo Dimitrijević, Braco Dimitrijević, Boro Aleksić, Affan Ramić, Ismar Mujezinović, Ismet Mujezinović. Likovni život Sarajeva odvija se danas oko Akademije likovnih umjetnosti Bosne i Hercegovine te oko sarajevskih galerija koje organiziraju brojne izložbe.

SARAJEVO – MUZIČKA METROPOLA

U samom vrhu muzičkih zbivanja u Sarajevu je aktivnost Opere i Filharmonije sarajevskog Narodnog pozorišta, čija dvorana redovno ugošćuje inozemne izvođače, filharmonije i kamerne grupe, kao i proslavljene pijaniste, violiniste i druge muzičare. Koncerti klasične muzike održavaju se i u velikoj sali Doma Oružanih snaga BiH te u sali Bosanskog kul-

turnog centra. Sarajevo je do rata 1992-1995. godine bilo rok metropola bivše Jugoslavije, u kojoj su stvarali vodeći muzičari i njihove grupe, između ostalih „Indeksi“ i „Bijelo dugme“.

GRADSKA IZLETIŠTA, PARKOVI I ŠETALIŠTA

Ilidža

Naselje Ilidža smješteno je u srcu najstarijeg naseljenog područja sarajevske regije, sa ostacima neolitskih, ilirskih i rimskih naselja te termalnih kupatila, korištenih za vrijeme Rimskog, Osmanlijskog i Austro-Ugarskog carstva. Upravo zbog ljekovitosti vode na Ilidži, koja spada u najznačajnija topla vrela srednje Evrope, Austro-Ugarska monarhija je urbanizirala cijeli kraj pretvorivši ga u ogromni lječilišni park podno planine Igman. U središtu ovog parka izgradili su hotele Austria, Bosna, Hungaria i Hercegovina, koji i danas postoje. Ilidža je tako postala jedno od najomiljenijih mondenskih mjesta austro-ugarske aristokracije – prestolonasljednika i njegove supruge, najvećih slikara Monarhije...

U neposrednoj blizini Ilidže nalazi se spomenik prirode Vrelo Bosne, do kojeg se dolazi kroz tri i po kilometra dugu stoljetnu aleju platana i kestenova. Velika aleja zasađena do 1894. godine, sa ukupno 726 stabala javorolisnog platana i desecima stabala divljeg kestena, idealna je za šetnju, vožnju biciklom i rolama, trčanje... To je prirodni park ispresijecan izvorima i potočićima, s jezercima i otočićima. Vrelo Bosne je morfološki, hidrološki i botaničko-hortikulturalni fenomen, jedno od najljepših mjesta Sarajeva i njegove okoline.

Na području Vrela Bosne nalazi se i glavni izvor pitke vode grada Sarajeva – Bačevo. Ovo područje, koje se prostire na površini od 603 hektara, stanište je za najmanje 26 različitih biljnih zajednica i 20 životinjskih vrsta, od kojih su neke endemske. Mala Bosna, vodotok u koji se ulijeva šest izvora s područja Vrela Bosne, stanište je autohtone vrste potočne pastrmke.

Velika aleja je pješačka staza povezana s područjem Stojčevca, još jednim od sarajevskih prirodnih iz-

letišta. Stojčevac čine šumski parkovi, predivni grmovi divljih ruža, malina i kupina. U blizini ovog prirodnog raja nalazi se i nekropola Vrutci s arheološkim nalazištem nekadašnje crkve sv. Stjepana Prvomučnika iz 10. stoljeća.

Prepoznatljiv simbol Ilidže i Vrela Bosne su i čuveni fijakeri, koji već više od 100 godina prevoze goste Velikom alejom od Ilidže do Vrela Bosne. I danas živi sjećanje na to da je prvi fijaker došao s prestolonasljednikom Franjom Ferdinandom 1895. godine.

Most na Plandištu – Rimski most

Kameni most na rijeci Bosni nastao je u vrijeme osmanlijske vladavine, u prvoj polovini 16. stoljeća. Građen je od kamenih klesanaca, sa sedam kružnih lukova. Kako su pri gradnji korišteni dijelovi ostataka obližnjih rimskih nadgrobnih ploča, most je dobio naziv Rimski most, dok postoji i pretpostavka da je izgrađen na temeljima ranijeg rimskog mosta. Most je dug oko 40 metara, širok 4,55 metara, i ima kamenu ogradu. Most je zaštićeni spomenik kulture.

Pionirska dolina (Dječija oaza)

Pionirska dolina je parkovni prostor kroz koji protječe Koševski potok i u kojem je do rata 1992-1995. godine bio smješten rekreacioni centar (zabavni park i zooški vrt). Danas Pionirsku dolinu najčešće posjećuju mališani, koji uživaju u upoznavanju sa životinjama i igri u „drvenom gradu“.

Vilsonovo šetalište

Aleja u Vilsonovom šetalištu uz rijeku Miljacku zasađena je još u vremenu austro-ugarske vladavine stablima kestena i lipe, koja svojim masivnim krošnjama ljeti stvaraju prijatan hlad. U poslijepod-

nevnim satima šetalište se zatvara za saobraćaj, te ljubitelji prirode mogu uživati u šetnji i časkanju na klupama pored Miljacke ili u vožnji bicikla.

Šetalište Dariva i Babin zub

Na staroj cesti koja od gradskog bazena (u narodu poznat kao Bentbaša) vodi uz Miljacku istočno prema Darivi i Kozijoj ćupriji, danas pješačkom prostoru i biciklističkoj stazi dugoj osam kilometara, nalazi se aleja mladih stabala – Aleja ambasadora, gdje stabla sade znameniti posjetitelji Sarajeva. Do sada je duž šetališta lipe posadilo 114 ambasadora. Uz šetalište se nalaze klupe za odmor i mjesta za roštiljanje. Poslije izlaska iz starog austrijskog tunela šetaču se pred očima ukaže visoka tanka špicasta stijena, poznata kao Babin zub. U austrijskim izvorima spominje se kao Kleopatrina igla. Na kraju šetnice stižete do Kozije ćuprije, jednog od najstarijih i najljepših sarajevskih mostova, izgrađene u 16. stoljeću na carskom drumu koji je nekada vodio do Istanbula. Vjeruje se da je most zadržbina Mehmed-paše Sokolovića, velikog vezira iz 16. stoljeća. Stari običaj je nalagao da kod ovog mosta age i begovi sa svojom vojskom, a esnafi s poklonima, dočekuju vezire, a hadžije, trgovce i putnike koji su putovali na Istok pratila je njihova rodbina.

Prema legendi, dva brata kozara – Sinan i Mehmed, čuvali su stoku iznad kanjona Miljacke, na Jarčedolima. Jednog dana kada su braća vodila stoku na ispašu, koza, brsteći žbunje, iskopa skriveno blago. Braća se obradovaše i obećala da će od tog blaga sagraditi most i džamiju. Hadži Sinan Kečedži džamija i danas postoji na Bistriku, a most simbolično nosi naziv Kozija ćuprija.

Veliki park

Park se nalazi u strogom centru grada, u ulici Maršala Tita. Na mjestu starog muslimanskog groblja, park je urbaniziran u vrijeme austrougarske vladavine, pri čemu je dio nišana ostao u parku. U Velikom parku podignut je Spomenik ubijenoj djeci opkoljenog Sarajeva 1992-1995.

Pored toga, u Sarajevu se nalazi još nekoliko parkova – Mali park, prekoputa Velikog, s bistama bosanskohercegovačkih pisaca Ćamila Sijarića, Derviša Sušića i Izeta Sarajlića; zatim park At-mejdan; park Jezero s trim-stazom i biciklističkom stazom dugom tri kilometra, u naselju Bare – Šip; park Koševo; „Park šume Mojnilo brdo“ sa skijalištem i ski-liftom za sarajevske mališane.

OLIMPIJSKE I DRUGE PLANINE OKO SARAJEVA

Olimpijske planine Trebević, Igman, Bjelašnica i Jahorina od Sarajeva dijeli od 15 minuta do pola sata vožnje. Na Trebeviću su održavana bob i sankajska takmičenja, na Igmanu skijaški skokovi, skijaško trčanje, biatlon, na Bjelašnici spust za muškarce, a na Jahorini spust za žene, slalom i veleslalom.

Bjelašnica i Igman

Samo 25 kilometara od Sarajeva nalazi se prirodni rezervat planina Bjelašnice i Igmana na kojima je održan veći dio takmičenja XIV zimskih olimpijskih igara u alpskim i nordijskim disciplinama i skokovima. Dinarsko gorje, koje se proteže u dužini od 300 kilometara, granica je utjecaja mediteranske i kontinentalne klime. Bjelašnica je stoga poznata kao planina na kojoj se dnevno znaju izmijeniti sva četiri godišnja doba, a na vrhu Bjelašnice je 1894. godine izgrađen meteorološki opservatorij.

Sa više od 200 snježnih dana u godini, 135 cm debelim snježnim prekrivačem i dobro uređenim stazama dužine preko dvadeset kilometara (25 km), Bjelašnica i Igman predstavljaju savršeno mjesto za aktivan zimski odmor i rekreaciju, s dobrom hotelskom i drugom infrastrukturom.

Kako je sav ovaj prostor obrastao gustom šumom s mnogobrojnim životinjskim vrstama, ove planine su omiljeno mjesto za lov, ali i alpinizam, paraglajding, jahanje, planinarenje, planinski biciklizam, vožnju planinskim četverotočkašima. Na Babinom dolu i u prašumi Ravna vala nalazi se prašumski rezervat s visokim stepenom biološke raznovrsnosti. Bjelašnica raspolaže sa osam žičara i ski-liftova, a Igman je, usto, planina sa ekstremno visokom koncentracijom ozona, pa je kao zračna banja izuzetno pogodan za treninge sportskih ekipa. Veliko polje je za vrijeme Olimpijade služilo za takmičenje u nor-

Bosanskohercegovačke planine izbor National Geographica za 2012.

National Geographic svrstao je Bosnu i Hercegovinu u deset najboljih destinacija za avanture u 2012. godini, pri čemu stare puteve na planinskim visoravnima preporučuje kao idealno mjesto za biciklizam.

dijskim disciplinama, a zajedno s Bjelašnicom ima oko 50 kilometara staza za nordijsko trčanje te 160 obilježenih staza za brdski biciklizam. Na Igmanu se nalazi i jedinstveni lokalitet Mrazište (pojava toplotne inverzije), a najniža temperatura od $-43,5^{\circ}\text{C}$ zabilježena je u januaru 1963. godine, zbog čega se ovdje nekada nalazilo uzgajalište srebrnih lisica.

Na Malom polju na Igmanu su za potrebe Olimpijade izgrađene dvije skakaonice, od 70 i 90 metara. Malo polje je s Babinim dolom povezano biciklističkom stazom.

Trebević

Najbliža Sarajevu je planina Trebević, ukras grada na rijeci Miljacki. To je prije rata bilo omiljeno izletišta Sarajlija do kojeg se žičarom stizalo za svega 12 minuta. Ovdje su postojale bob i sankajska staza, na kojima su za vrijeme Zimskih olimpijskih igara 1984. održavana takmičenja u tim sportskim disciplinama.

Prvi planinski dom na Trebeviću izgrađen je 1896. godine. Poslije doma na mjestu Sofe, 1907. godine se na Dobrim vodama gradi planinarsko sklonište, 1932. Dom na Ravnama, a nedavno je kulturno društvo „Napredak“ otvorilo novi multimedijalni planinarski dom s restoranom i smještajem za oko 60 osoba.

Trebević je izuzetno bogat crnogoričnom šumom, što ovu sarajevsku oazu mira i zelenila čini idealnom za planinarenje, naročito šumskom stazom izgrađenom za vrijeme Austro-Ugarske monarhije. Pored prirodnih atrakcija, rekreativci mogu posjetiti i neki od domova, šumsku stazu koja se spušta od Lovačke kuće na Brusu, preko Dobrih voda, Alpine-tuma, do vrha planine, vidjeti ostatke olimpijskih objekata poput olimpijske bob-staze ili stare žičare, koju će uskoro zamijeniti nova. Trebević se smatra i posljednjim staništem snježne voluharice, ali, na oduševljenje ljubitelja ptica, stanište je i drugih vrsta ptica.

Jahorina

Tridesetak kilometara od centra grada, prema istoku, nalazi se planinski masiv Jahorine. Pored hotela, ovdje se nalazi mnoštvo planinarskih domova i kuća. Skijaški tereni na Jahorini bili su u vrijeme održavanja XIV zimskih olimpijskih igara 1984. godine poligonom nadmetanja najboljih svjetskih takmičara u slalomu i veleslalomu. Danas se na Jahorini nalazi oko 20 kilometara skijaških staza i šest žičara i ski-liftova, dva moderna novoizgrađena šestosjeda i veliki broj hotela i privatnih smještaja, od kojih znatan broj nudi i konferencijske usluge.

Treskavica

Jugoistočno od Bjelašnice uzdiže se planina Treskavica s najvišim vrhom Pašina (2.088 m). To je planina puna suprotnosti, vegetacije, ali i goleti. Na Treskavici ima 365 izvora ili vrela, među kojim su i izvori pet velikih rijeka – Željeznice, Bistrice, Ljute, Bijele i Rakitnice, te 10 prelijepih jezera. Treskavica je idealna za alpinizam, biciklizam, paraglajding i druge sportove.

IZLETIŠTA U BLIŽOJ I DALJOJ OKOLINI SARAJEVA

Barice i Čavljak

Devet kilometara od Sarajeva nalaze se dva veoma popularna izletišta – Barice i Čavljak. Od Čavljaka se pružaju uređene planinarske staze prema planinskim vrhovima Crepoljsko (1.524 m) za oko sat hoda, Bukovik (1.534 m) za oko sat i po hoda, ili vodopad Skakavac (1.136 m). S Bukovika se možete spustiti na Skakavac za oko 45 minuta hoda. Na Baricama, Čavljaku, Crepoljskom i Bukoviku nalazi se nekoliko planinarskih domova, a na Crepoljskom, pored Lovačkog doma, ima i nekoliko eko sela – Radonja (Borin Dol), Vučija Luka i Ekofutura.

Vodopad Skakavac

Vodopad Skakavac se nalazi 12 kilometara sjeverno od Sarajeva, iznad sela Nahorevo. Visok je 98 metara, što ga čini drugim vodopadom po visini u Evropi. Ovaj kraj predstavlja izazov za šetače rekreativce, bicikliste, trkače, speleologe, penjače, fotografe, sakupljače gljiva ili ljekovitog bilja. Na prostoru oko vodopada zabilježeno je preko 1.500 vrsta biljaka, od kojih su neke ljekovite, endemske ili veoma rijetke. Šume smrče, jele i bukve kriju brojne gljive, zečeve, kune, ptice, ali i vukove, medvjede, lisice...

Bijambarska pećina

Na oko 40 kilometara od Sarajeva, na putu prema Tuzli, nalazi se prelijep šumoviti predio u kojem se krije pravi biser prirode, Bijambarska pećina. Kompleks ove pećine čine nekoliko zasebnih speleoloških objekata, od kojih su za posjetioce otvorena tri. U Srednjoj bijambarskoj pećini, koja se proteže na oko 400 metara, nalazi se turistička staza sa signalizacijom i rasvjetom. Ovo je najduža pećina i sastoji se od četiri dvorane i prelijepih

pećinskih ukrasa. Četvrta, posljednja dvorana, poznata je i kao „muzička dvorana“ zbog svoje akustičnosti. U pećini su također pronađeni arheološki nalazi iz ledenog (životinje) i paleolitskog perioda (pećinski ljudi). Stotinjak metara od Srednje pećine nalazi se Donja bijambarska pećina, koja zapravo predstavlja ponor potoka Brodić.

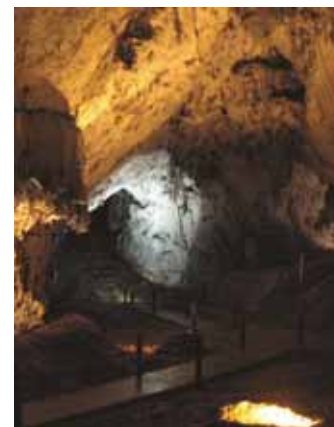
Guste četinarske šume, livade, dva vodotoka s jezericima i ponorima, pećine, stijenski masivi i veoma kvalitetan zrak pružaju izuzetne uvjete za izlete, lov, ribolov, planinarenje, alpinizam, speleologiju, skijanje, branje gljiva i ljekovitih trava...

Kanjon rijeke Rakitnice

Rijeka Rakitnica izvire na Bjelašnici (1.500 metara nadmorske visine), na udaljenosti od 35 kilometara od centra bosanskohercegovačke metropole. Nakon više od 20 kilometara toka, pitkog od izvora do ušća, koji pravi brojne brzake i slapove, rijeka se ulijeva u Neretvu. U kanjonu Rakitnice caruje neotaknuta priroda, što predstavlja neponovljivu atrakciju i veliki izazov za planinare, ribolovce i druge ljubitelje prirode. Rijeka pravi niz kanjona, brzaka, slapova, vodopada i mirnih bazena, pa posjetioci ovoga raja na zemlji doživotno pamte ovaj ugođaj. Rijeka je također bogata endemskom vrstom pastirmke, takozvanom mekousnom pastrmkom.

Selo Lukomir

Na gotovo 1.500 metara nadmorske visine, u vrljetima planine Bjelašnice, nalazi se najviše i najizotiranije selo u Bosni i Hercegovini, udaljeno od Sarajeva 42 kilometra ili oko sat i po vožnje. Selo Lukomir je jedinstveno po svojim kamenim kućama, koje su prekrivene šindrom od trešnjinog drveta. S obzirom na to da se nalazi u području surove pla-

ninske klime, već s dolaskom prvog snijega u decembru selu je nemoguće prići, osim na skijama ili pješice, sve negdje do aprila, a ponekad i duže. Lukomir je poznat po svojoj tradicionalnoj odjeći, a žene i danas nose pletene odjevne predmete kakvi su nošeni prije nekoliko stoljeća. Poznato je da stanovnici sela izrađuju šarolike rukotvorine od vune: rukavice, čarape i slično. Bave se stočarstvom i planinskom zemljoradnjom. Pored Lukomira, u blizini se nalazi još nekoliko živopisnih sela koja se mogu posjetiti: Umoljani, Šabići, Sinanovići, Lukavac...

ČAJDŽINICA Divrlo